

II RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 249 (32).** 1925. a.

II Riigikogu koosolek 18. juunil 1925. a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Walitsuse looishis: kohtuminister **R. Gabrel**, põllutööminister **A. Kerem**, töö-**hoolekandeminister Chr. Kaarna**.

P ä e w a k o r d :

1. Hoolekandeseadus — III lugemisel.
2. Kaubandus-tööstuskoja seaduse muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.
3. Kohtupristawite korralduse ja nende taksi ning kautsjoni muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.
4. Sõjaministeeriumile laskemoona ladude ehitamiseks ja Tallinna garnisoni laske-, laagri- ja õppeplatsi asutamiseks tarwilikkude maatükkide wõõrandamise seadus — riigikaitse komisjoni ettepanek.
5. Eesti ja Soome wahelise kuritegijate wäljaandmise konwentsiooni kinnitamise seadus — wäliskomisjoni ettepanek.
6. Seadus töö- ja hoolekandeministeeriumile eelkrediidi määramise üle laenuandmiseks närwi- ja waimuhaigetemaja Seewaldile — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
7. Keskwee-komisjoni koosseisu täiendamisseadus — II lugemisel.
8. Riigiwapi seadus — II lugemisel.
9. Wabaduse Risti annetamise lõpetamise seadus — II lugemisel.
10. Kaitsewäeosade ja asutuste alla wõetud ruumide üürinormide maksuuse pikendamise seadus — II lugemisel.
11. Asunikude ehituslaenu seadus — II lugemisel.
12. Muinaswarade kaitse seadus — II lugemisel.
13. Stokholmis 1924. a. sõlmitud üleilmilise postikonwentsiooni ja kokkulepete kinnitamise seadus — II lugemisel.
14. Stokholmis 1924. aastal sõlmitud postikokkulepetega ühinemise seadus — II lugemisel.
15. Eesti wabadussojas langenud Eesti sõdurite sõjawäljahaudade korrahoidmise seadus — II lugemisel.
16. Loomataudide wastu wõitlemise seaduse § 6. muutmise seadus — II lugemisel.
17. Puuwilja wäljaweo kontrolli seadus — II lugemisel.
18. Eesti ja Türgi wahelise sõpruslepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.
19. Tuletõrje seaduse § 10. muutmise seadus — II lugemisel.
20. Loteriide seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.
21. Noortemeeste sõjakooli kaswandikkudeks wastuwõtmise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
22. Kaitsewäelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seadus — II lugemisel.
23. Kaitsewäelaste korteriga warustamise määruse tühistamise seadus — II lugemisel.
24. Eesti ja Ameerika Ühisriikide wahel sõlmitud kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.
25. Merekindluste jaoks Wiimsi rannas 1638 ruutmeetri suuruse maa-ala wõõrandamise seadus — II lugemisel.
26. Riigikohtu koosseisu ja prokuratuuri suurendamise seadus — II lugemisel.
27. Eesti Punase Risti heaks wõetawa lõbustusmaksu seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
28. Seminaaride seaduse muutmise seadus — hariduskommissjoni ettepanek.
29. Talumaade alammäärade muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.
30. Rahukohtunikude kohtualluuse muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.
31. Seadus üksikute karistus- ja kohutupidamise seaduse määruste muutmise kohta — üldkommissjoni ettepanek.
32. Riigiasutuste koosseisude muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.
33. Kohtupalati ja rahukogude kohtuistungite koosseisu muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

34. Perekonnaseisu seadus — üldkommisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **T. Kalbus**, pärast abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**, wahepeal sekretäär **J. Holberg**.

Koosolek algab kell 5.10 min.

1. Päewakorra Juhataja T. Kalbus: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorras langeb wälja 1. punkt — hoolekandeseadus — III lugemisel, sest hoolekandeseadus on III lugemisel wastu wõetud.

K. Kornel (rhw.): Teen ettepaneku, wõtta tänase koosoleku päewakorda 6. punkti järele järgmised punktid: 7. punktiks — kohtute asutamise seaduse § 406^a muutmisseadus — II lugemisel; 8. punktiks — riigi 1925. a. lisaelarwe nr. 1 — II lugemisel; 9. punktiks — seadus wälislaenu kohta raudtee materjaali ostmiseks — II lugemisel ja 10. punktiks — süwendusmaksu seadus — II lugemisel.

Juhataja **T. Kalbus**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Seega on päewakord kindlaks määratud.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sekretäär **L. Raudkepp**: Riigikogu juhatause poolt on järgmised seaduseelnõud komisjonidesse antud: 1) Maaseadusega wõõrandatud maadel asuwate wäiketalude rendiwahekorra uuendamise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 51/52 — 1924. a.) täiendamise seadus — maakomisjoni. 2) Randwere-Pirita tee õiendamiseks maawõõrandamise seadus — üldkommisjoni. 3) Sõjaministri esitis rkl. Peeter Jakobson'i wahiallawõtmise kohta — koosseisu komisjoni.

3. Kaubandus-tööstuskoja seaduse muutmise seadus — I lugemisel. Üldkommisjoni aruandja **K. Kornel**: Käesolewa seadusega tahetakse muuta läinud aasta lõpul wastuwõetud kaubandus-tööstuskoja seaduse 10, 15, 18 ja 40 paragrahwe. § 10 muudatus kannab

puht ümberredigeerimise laadi, ilma sisulise muudatuseta. Sisuline muudatus on § 15-as. § 15. jagab kaubandus-tööstuskoja walijad 6 liiki. Esimese ja kuuenda liigi tunnuseks on ettewõtte iseloom, teiste liigituste lisatunnusena ettewõtte äritunnistuse järk. Makswas seaduses kuuluwad suur-kaubandussektiooni kõik, kellel I järgu äritunnistus. Nüüd on aga selgunud, et suur-kaubandussektioonis oleksid enamuses trahteripidajad, kellel I järgu tunnistus. Sellega aga kaotaks see sektioon täiesti kaubandusliku sektiooni ilme. Sellepärast on parandus tehtud, et II järgu tunnistustega töötawad ärid. Wiimaste hulgas on kauplejad, kes wäljamaaga kauplewad, ja kes mõnestki I järgu tunnistusega ärist suuremat tegewust awaldawad.

Selle punkti kohta olid waidlused ja oli ettepanek tehtud jätta suur-kaubandussektiooni ainult I järgu tunnistustega ettewõtjad, ja trahteripidajad üle wiia wäikekaupmeeste liitu, kuid see ettepanek ei saanud enamust. Peale selle on muudatused IV liigis. Makswa seaduse järgi kuulusid siia I, II ja III järgu äritunnistusega tööstusettewõtted. Selgus, et IV järgu tunnistusega töödused suured ettewõtted on ja kõrgema järgu tunnistusega wõrdlemisi wähe. Leiti, et õiglasem on neid üle wiia wiienast liigist neljandasse. VI liigis on redaktsiooniline parandus, mis on tingitud selle liigi ettewõtte iseloomust. § 18. muudatused on puhtredaktsioonilised.

§ 28. on järgmine muudatus. Siin on wälja jäetud ärimaksude üleslugemine, mis klambrites oli. See on sündinud kahel põhjusel: esiteks on nimetamata jäänud üks ärimaksu liik, teisest küljest kaawatsetakse maksma panna uus ärimaksuseadus, kus üksainus ärimaks ette nähtud. Sellel korral tekiks teataw raskus selle paragrahwi käsitamisel. Peale selle on juurde tulnud märkus 2, mis käsitab kaubandus-tööstuskoja 6. liigi walijate maksustamist. § 30. juurde on lisa tehtud märkuse näol ja see on puht maksutehniline parandus, mis sisulisi muudatusi ei too. Selle märkuse põhjal nõutakse 6. liigi walijatelt maksud sisse tolliwalitsuste ja sadamakaptenite poolt.

Kõik need uuendused wõeti komisjoni poolt wastu. Üldkommisjoni nimel teen ettepaneku käesolew seadus I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **T. Kalbus:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel:** Teen ettepaneku I ja II lugemise wahel kolmepäewast waheaega mitte pidada.

Juhataja **T. Kalbus:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

4. Kohtupristawite korralduse ja nende taksi ning kautsjoni muutmise seadus — I lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja **K. Kornel:** Käesolewas seaduses on kaks osa. Esimene neist käsitleb kohtute asutamise seaduse teatud paragrahvide kaotamist ja muutmist. Teine osa käsitleb kohtupristawite taksi. Esimeses osas on tarwilikuks tehtud silmas pidada seda, et rahukogude, kui esimese astme kohtu, pristawid täidawad rahukohtunikude ja rahukogude kui teise astme kohtu otsuseid. Peale selle wõeti üldkommissjoni poolt järgmised muudatused ette. Üldkommissjon tõstis kohtupristawite kautsjoni määra 100% wõrra. Suuremates linnades, see on Tallinnas ja Tartus 100.000 marga pealt 200.000 marga peale ja mujal väiksemates linnades 50.000 marga pealt 100.000 marga peale. Walitsuse eelnõus oli norm ülewal, et pool kautsjonist kaetakse 50%-lise mahaarwamisega neist summadest, mis § 314. põhjal kohtupristawite jagamisele tulewad. Siin leidis aga komisjoni, et 50% maha arwata on wahest liiga palju ja wõttis 50% asemel 25%. Peale selle tehti parandus ka märkuses. Nimelt walitsuse eelnõu märkuses oli tähendatud, et kohtupristawid peawad poole oma kautsjonist kahe nädala jooksul sisse maksma. Siin wõttis komisjoni tähtjaks kaks kuud ja seda järgmistel põhjustel: leiti, et järjekorraline jagamine wõib olla juunikuu keskel ja kuna selle kinnitamiseks ka aega kulub, tekitaks kahenädaline tähtaeg raskusi. Komisjoni redaktsiooni järgi tuleks kautsjon täiendamisele augustikuul.

Teise osa kohta, mis käsitleb kohtupristawite taksid muutmist, oleks järgmist öelda. Üldkommissjon leidis, ühinedes Wabariigi Walitsuse seletuskirjaga,

et kohtupristawite taksid, mis 1923. a. maksma pandud, tunduwad kõrgetena. Omalt poolt alandas üldkommissjoni walitsuse eelnõus § 2-es ettenähtud taksimäärasid poole wõrra. Teised põhjapanewad paragrahwid, mis käsitasid tasunorme, tekitasid kaunis elawaid waidlusi. Kuid otsused wõeti üldkommissjoni poolt tuntawa ülekaaluga wastu ja üldkommissjoni nimel teen ettepaneku käesolew seadus I lugemisel wastu wõtta. Ühtlasi teen ettepaneku, et kui eelmine ettepanek peaks wastu wõetama, siis selle seaduse I ja II lugemise wahel kodukorras ettenähtud kolmepäewasest waheajast mitte kinni pidada.

Juhataja **T. Kalbus:** Ettepanek on tehtud käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Ettepanek on tehtud selle seaduseelnõu I ja II lugemise wahel kolmepäewast waheaega mitte pidada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

5. Sõjaministeeriumile laskeplaatide ehitamiseks ja Tallinna garnisoni laske-, laagri- ja õppeplatsi asutamiseks tarwilikkude maatikude wõõrandamise seadus — I lugemisel.

Riigikaitse komisjoni aruandja **H. Laretei:** Käesolewa seadusega tahetakse wõõrandada Saue wallas Täna-silma külas 132 tiinu 149 ruutsülda, Pääs-külas 7 tiinu 739 ruutsülda, Saku wallas „Saku aialinna“ selt-silt ja selti liikmetelt 474 tiinu 1482,44 ruutsülda maad Tallinna laskeplatsi, niisamuti laagri- ja õppeplatsi alla. See maa on tegelikult juba sõjaministeeriumi waldamisel. Senni oldi arwamisel, et suur osa sellest maast Wene walitsuse poolt juba omal ajal wõõrandatud oli, kuna Wene walitsusel sinna peale olid ehitatud laskemoona ladud. Wõõrandamise dokumenti ei ole aga leitud ja kuna laskeplatsi Tallinna piirides hädasti waja on, wõiks käesolewat maatikki wastawaks platsiks tarwitada. Laskeplats on praegu Tallinna linnalt renditud määramata aja peale, mida aga ükski ei jätku, ja praeguse laskeplatsi maa on õieti niisugune, kus kuulid ei lõhke.

waid maa sisse wajuwad. Maa on täiesti lage ja sellepärast ei saa seal tegelikult taktilikke õppusi korraldada. Teiseks saab seal laskmist korraldada ainult ühes suunas. See suun on aga hädaohtlik neile ehitustele ja isikutele, kes asuwad teises otsas, mis kuulub Saku aialinnale. Juurdewõtmiseks on wõimalik wõtta riigimaad, mille wahel aga Saku aialinna maad asuwad. Talunikudelt wõõrandatud maad on praegu laagriplatsi all. Terwe see maa on tühi liiwane nõmm, mille peal osalt wõsastik kaswab ja õige wähe metsa. Omanikkudega kokku leppides on nii kaugele jõutud, et Saku aialinna selts ja seltsi liikmed on nõus maid ära andma, kui nad wastutasuks maad saaksid teisest kohast, nad on nõus wastawaid maid wastu wõtma Wiimsist ja Wäänast, mida ka sõjamineisterium on nõus andma. Talunikude kruntidega on lugu sarnane. Kui krundid neile 1870. a. wälja anti, siis tehti seda nii, et iga talunik sai 4—5 tükkikest, iga tükk ise kohas, mis üksteisest 2—3 wersta kaugel, mille wahel raskelt läbipääsetaw raba. Nendele tükkidele ei ole talunikud asunud, kuna seal põldu harida wõimatu. Talude lähedalt oli osa maid Wene walitsuse poolt sõja ajal talunikudelt ära wõõrandatud. Wene walitsus kawatses nende maade peale kindlustusi ehitada, mis aga tegemata jäi. Talunikud tahawad käesolewa seaduse järele wõõrandatawate maade wastu saada Wene walitsuse poolt wõõrandatuid maid oma talude lähedalt. Sõjamineisterium on sellega nõus. Seaduse esitamise ajal oli weel neli isikut, kes rahas tasu tahtsid saada maade eest ja nende oma hindamise järele oleks tasu suurus wähe üle 2 miljoni marga. Wahepeal, seaduseelnõu arutamise ajal on sõjamineisterium teistega kokkuleppe saawutanud, rahalist tasu nõuab ainult weel üks isik, kellega läbirääkimised praegu weel käimas. Tema enese hindamise järele nõuab ta tasu üle 1 miljoni, ligi 1.200.000 marka. Tegelikult on wõõrandamise seaduses ette nähtud komisjon, kes maad ära hindab. Ka sellele isikule on sõjamineisterium Täna-silma juures maad leidnud, mis temale pakutud on ja see isik on nõus osa maad wastu wõtma ja osa maa eest nõuab ta tasu. Sõjamineisterium arwab, et ta ka selle ühe isikuga kokkuleppele maade wahetamise suhtes jõuab. Kuna laske-

plats Tallinna garnisonil wäga tarwilik on ja Tallinna ümbruses kohasemat maad laskeplatsiks ning laagriks korraldada wõimalik ei ole ja see koht kõige kergemini ja õige wäheste kuludega kättesaadaw on, siis arwas riigikaitse komisjon, et see wõõrandamise seadus tuleks wastu wõtta. Riigikaitse komisjoni nimel panen ette seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **T. Kalbus:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **H. Laretei:** Teen ettepaneku käesolewa seaduseelnõu arutamisel I ja II lugemise wahel kolmepäewasest waheajast mitte kinni pidada.

Juhataja **T. Kalbus:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

6. Eesti ja Soome wahelise kuritegijate wäljaandmise konwentsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.

Wäliskommisjoni aruandja **A. Anderkopp:** Austatud Riigikogu liikmed! Läänud aastal, 1924. aasta kewadel, kui ma ei eksi, aprillikuul, tegi kohalik Soome esitaja Wabariigi Walitsusele ettepaneku sõlmida konwentsiooni, mis mul wäliskommisjoni nimel au on käesolewa seadusega Riigikogule kinnitamiseks esitada. Selle ettepaneku põhjal on kestnud põhjalikud pikemad läbirääkimised Wabariigi Walitsuse esitaja, ja Soome kohaliku ministri wahel. Nende läbirääkimiste lõpuresultaadiks oli, et käesolewa aasta 2. jaanuaril konwentsioon alla kirjutati. Konwentsioon ise on Wabariigi Walitsuse poolt mai-kuus käesolewal aastal lõpulikult kinnitatud ja Riigikogule wastuwõtmiseks edasi saadetud. Kui selle konwentsiooni sisulist külge waadata, siis näeme, et ta mitte midagi uut ei paku, wälja arwatud mõned üksikud küsimused, mida juba Riigikogu heaks on kiitnud, nimelt wastu wõttes sellekohast konwentsiooni, mis oli sõlmitud Eesti wabariigi ja Põhja-Ameerika-Ühisriikide wahel. Sellepärast pean mina oma kohuseks mitte peatada üldiste põhimõtete juures, kuna üksikud komisjonid eelmist konwentsiooni põhjalikult kaalunud olid, waid tähendan nende

üksikute lahkuminekute peale, millest ma praegu kõnelesin. Kui nende lahkuminekute juures peatama jääda, siis tuleks nimetada nendest küll peaaegu ain-samaks ja tähtsamaks seda, et peale § 2., mis ära määrab need süüteod, mille põhjal tulewad wastastikku kuritegijad välja anda, on sisse võetud samas para-grahwis märkus. Selle märkuse järele on mõlema poole walitsustel õigus oma-wahelise kokkuleppe põhjal § 2-ses ette-nähtud kuritegijate nimestikku täien-dada, kusjuures niisugune kokkulepe wa-litsuste wahel omandab loomulikult sa-masuguse jõu, kui nimestik ja tema kohta hakkawad maksma määrused, mis käes-olewa konventsiooni põhjal kindlaks määratud. See pole õieti mitte uus põhi-mõte rahwuswahelises läbikäimises ja kuna arwesse wõtta, et sarnane kokku-lepe väga tarwilik kahe naabri wahel, siis tuleb ka ta peale jaataw wastus anda. Kõike seda arwesse wõttes on mul au ette panna seda seaduseelnõu esi-mesel lugemisel wastu wõtta, ja ühes sellega juhataja loal ettepanek teha, käes-olewa seaduseelnõu arutamisel I ja II lugemise wahel kolmepäewasest wahe-ajast, nagu harilikult kodukord seda nõuab, mitte kinni pidada.

Juhataja **T. Kalbus**: Panen hääletamisele ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. (Hääle-tatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Panen hääletamisele ettepaneku sea-duseelnõu II lugemisele asuda ilma kol-mepäewase waheajata. (Hääleta-takse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

7. Seadus töö- ja hoolekandeministrite ülemäärased laenuandmised nari- ja waimuhaigetemaja Seewaldile — I luge-misel.

Rahaasjanduse komisjoni aru-andja **E. Birken-berg**: Austatud Riigi-kogu liikmed! Käes-olew seaduseelnõu wõi-maldab meie suuremale waimuhaigetemajale Seewaldile 18-miljoni margalise laenu saa-mist. Seewaldi majan-duslikud olud halwene-wad päewpäewalt ja ta ümberkorralda-mise kohta pole lõpulikku otsust tehtud, niimoodi see seisukord aga edasi minna

ei wõi. Seewaldi hooldajad, seda sil-mas pidades, pöörasid Wabariigi Walit-suse poole palwega 25-miljonilise laenu-saamiseks. Wabariigi Walitsus selles ulatuses laenu anda ei leidnud wõimaliku olewat ja määras esialgselt laenu 12 miljoni marga suuruses. Rahaasjanduse komisjon, Seewaldi rasket seisukorda läbi kaaludes leidis, et 12-miljonist mar-gast ei ulata nende hädaliste puuduste kõrwaldamiseks ja määras omalt poolt laenusumma 18 miljoni marga peale, millega ka Wabariigi Walitsus nõus on. Sellega saaksid siis kõige hädalisemad puudused kõrwaldatud, suurem osa re-monte jääks küll tegemata. Ühtlasi saak-sid ka sellest summast mõned wanad wõlad tasutud ning warustust, nii riiete kui ka toiduainete näol juurde muretseda. Selle laenu andmisel wõiks Seewald edasi tegutseda, wastasel korral oleks see wõimatu. Rahaasjanduse komis-joni nimel teen ettepaneku seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **T. Kalbus**: (Hääle-tatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **E. Birkenberg**: Teen ettepaneku seaduseelnõu arutami-sel I ja II lugemise wahel kolmepäewa-sest waheajast mitte kinni pidada.

Juhataja **T. Kalbus**: (Hääle-tatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

8. Kohtute asu-tamise seaduse § 406³ muutmis-seadus — II lugemisel.

Üldkommis-joni aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja nähtawa enamusega wõe-takse wastu sea-duseelnõu pealkiri.

Kohtute asutamise seaduse § 406³ muutmisseadus.

Aruandja **A. Jõeäär** (loeb): Kohtute asutamise seaduse § 406³ muu-detakse ja pannakse maksma järgmiselt:

§ 406³. Adwokaadid, kellele rahu-kogu kui esimese astme kohtu poolt tunnistus välja antud, wõiwad neid asju, kus nad rahukogus esinenud, ka kohtu-palatis ajada; rahukogu kui teise astme kohtu poolt väljaantud tunnistus annab

õiguse asjade ajamiseks ka samale rahukogule alluwate rahukohtunikku juures.

J. Temant (põl.): Mina arwan, et see paragrahw peab tagasi lükatama, ja seda järgmistel põhjustel.

Alles hiljuti wõtsime meie Riigikogus seaduse wastu, mille järele eraadwokaatide wastuwõtmine seisma pandi, peale nende, kellel juba wastaw õigus oli ja kes wannutatud adwokaatide abid on. See oli põhimõttelik otsus ja sellel on eluliselt väga suur tähtsus. Sellega tunnistati, et adwokatuuris wõib olla ja esineda see, kellel teatud wormel, teatud tagatised on selle kohta, et tal need teadmised on, mida nõuab adwokatuuris olemine.

Praegusel korral tahetakse selle seadusega wõimalus anda tõsisemates asjades, nimelt kohtupalatis ette astuda inimestel, kes alles algajad on wõi kes eraadwokaatidena tegutsewad, mitte wannutatud adwokaadi abid olles. See seisukoht on minu arwamise järele isenesest wastuwõtmatu juba sellepärast, et ühelt poolt, wannutatud adwokaatide abid on nooremad inimesed ja, teiselt poolt, kuigi wõib ka meil eraadwokaatide hulgas üksikuid väga laialdase silmaringiga inimesi olla, kes ka õigusteadlikutes küsimustes täiesti kodus on, aga need on siiski üksikud ja üksikute nähtuste põhjal ei wõi ometi wälja anda seadusi. Üldse on aga asjalugu sarnane, et wannutatud adwokaatide abid on siiski nooremad jõud, ja kui neile õigus antakse esimeses astmes, rahukogus, esineda — seal nõutakse ühtlasi aga ka, et nad juba teatud aeg peawad tegutsenud olema — siis ei ole sellega weel õeldud, et nad selleks walmis on, et palatis ette astuda. Palat on aga kohtu teine aste, kus asi juba lõpulikult otsustatakse, ja siin on tõsiste asjadega tegemist, ning kui nüüd nooremad inimesed asjaajamises mingi sisulise wea on teinud, siis on seda nüüd, kus asi juba lõpulikult sisuliselt otsustatakse, raske parandada ning on seda raske kassatsiooni kohtus otuse tegemisel muuta. Sellejuures kannatab aga ikkagi klient, see tähendab rahwas. Et aga wigu tehakse, see on täiesti loomulik, seda tuleb iga adwokaadi juures ette, kui ta weel noor on ning wõiwad isegi wanad ühel wõi teisel puhul eksida.

Sellepärast arwan mina, et ei wõi

mitte lubada neile, kes esimeses astmes kohtu asju on ajanud, neid asju ka teises astmes ajada. Arwan, et see igitahes mitte loomulik ei ole ja wälja minnes kodanikkude huwide seisukohalt teatawat hädaohtu sisaldab. Seda rohkem, minu arwates, sisaldab see wõimalus hädaohtu, kui inimesed, kellel teatud teoreetiline alus puudub — ma mõtlen selle all neid eraadwokaate, kes kõrgemat juriidilist haridust saanud ei ole — asju ajawad, ja kui Riigikogu oma wiimase seadusega põhimõtte maksma pani, et eraadwokaatide instituuti põhimõttelikult ei tunnustata, siis ei wõi neid ka küllalt kompetentseks pidada ka oluliste küsimuste lahendamise juures. Igal teisel alal, olgu see arstiteaduses, olgu tehnika, wõi mõnel muul alal, kus inimesel küll, wõib olla, teatawad teoreetilised teadmised on, aga kui asi tõsine on, siis ei minda mitte mõne welskeri juurde, olgugi, et temal küllaldased algteadmised olemas, wõi kui tahetakse lahendada mingit tähtsat küsimust tehnika alal, siis ei minda mitte tehnika juurde, waid inseneeri juurde ja lastakse sellel kawad ja ettepanekud teha. Nii samuti, arwan mina, peaks olema seisukord ka õigusteadlikkudes küsimustes. Iga inimene ei ole ikkagi weel mitte asjaajaja ja kui kellelgi õigusteadlikkudes küsimustes teoreetiline alus puudub, siis ei wõi ta mitte nõuda, et temale tingimata lubataks tõsiseid asju ajada. Sellest seisukohast wälja minnes on Riigikogu ise tunnistanud oma wiimase seadusega seda põhimõtet, et inimese käest, kes adwokatuuris tahab olla, nõutakse, et temal wastaw teoreetiline ettevalmistus, wastaw haridus peab olema. Sellepärast arwan mina, et kui nüüd seadusega fikseeritud on, et eraadwokaatide instituut, tähendab, kellel mitte kõrgemat haridust ei ole, põhimõttelikult ära on mudetud, siis praegusel korral uuesti tulla selle põhimõttega, kuigi seda, wõib olla, nüüd wäiksemal määral tahetakse maksma panna, õige ei ole, kuna Riigikogu ise seda kord juba mitte õigeks pole pidanud, ja sellest seisukohast wälja minnes, on minu arwamine, et tuleb praegusesitatus seaduseelnõu tagasi lükata, kuna seega õieti Riigikogu õigeks tahab tunnistada seda põhimõtet, mida tema warem mitte õigeks pole pidanud, just oma teatawa seisukoha wõtmisega eraadwokaatide instituudi kohta.

Juhataja **T. Kalbus**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Jõeäär**: Wäga austatud härrad rahwasaadikud! Ma pean kõigepealt tähendama, et käesolew seadus puudutab eelkõige wannutatud adwokaatide abisid, sest neid on arwu poolest suurem hulk kui eraadwokaate, ja nendestki on ainult paarile isikule õigus antud esimeses astmes kohtuasju ajada. Käesolewas seaduses on jutt ainult neist, kes wõiwad esimeses astmes asju ajada. Peasjalikult käib õiguste laiendamine wannutatud adwokaatide abide kohta, ja kuna wannutatud adwokaatidel see õigus seaduse poolt antud, siis on ka arusaadaw, et wannutatud adwokaadid leiawad, et nende abide õiguste laiendamine neile konkurentsi mõttes soowitaw ei ole. Kuid üldkommisjon ja Wabariigi Walitsus, kes käesolewa seaduseelnõu kohta seisukohta pidid wõtma, leidsid, et see siiski soowitaw on motiividel, mis seaduseelnõu esitajate poolt seletuskirjas ette toodud. Ei tunta üheski riigis sarnast korda, kus adwokaat ajab asju ainult esimeses astmes, ja meil makswate seaduste järgi on neil õigus ka kassatsiooni-kohtus, Riigikohtus asju ajada, kuna aga wahepealses astmes nad ette astuda ei tohi. Üks kahest, kas adwokaat wõib asju alustada ja neid lõpule wiia, wõi ta ei wõi üldse asju ajada, aga sarnast seisukorda, kus adwokaadil on õigus asja esimeses kohtuastmes läbi wiia ja teises mitte, seda teiste riikide seadusandlus üldse ei tunne. Wenemaal oli tunnistuste väljaandmise süsteem, kus iga kohtuasutus ise tunnistusi välja andis; kohtupalat wõis ka eraadwokaatidele tunnistusi välja anda, ja selle tõttu wõis küsimuse sel teel lahendada, et eraadwokaat wõi wannutatud adwokaadi abi, kellel vähemast ei olnud õigust kohtupalatis asju ajada, wõttis kohtupalatist wastawa tunnistuse. Meil on aga asi õigusliku kaitse mõttes halwem selle poolest kui muudes riikides, et meil on õigus pooltel enestel ka kohtupalatis ja isegi Riigikohtus ette astuda, ei ole sundlikuks tehtud, et kohtuskäija peab tingimata wolniku läbi esinema. Järelikult, kui neile wannutatud adwokaadi abidele, keda härra Temant arwab wäga noored olewat aga mina arwan, et liiga noortele õigust I astme asjade ajamiseks kohtu poolt üldse ei anta, kui need noo-

red selleks kindlustust ei paku, et kohtukäija huwisid teises astmes küllalt wõiks kaitsta, siis sarnasel korral jääb kohtukäijal õigus iseendal ette astuda, ja siis oleksid ta huwid loomulikult weel vähem kaitstud. Lõpuks pean tähendama, et esimeses astmes kohtuasjade ajamine asja kohta oluliselt tähtsam on, mida juba see tunnistab, et kohus asjaajamise eest esimeses astmes kaks korda suurema tasu määrab, kui teises astmes. Ja kui kohus on tunnistuse asjadeajamiseks I astmes välja andnud ning wannutatud adwokaadi abi wõi eraadwokaadi teadmised küllaldaseks tunnustanud selleks, et ta wõib esimeses astmes asju ajada, siis peaks wiimasel wõimalus olema ka samu asju teises astmes lõpule wiia. Käesolew seadus annab õiguse ainult neid asju, mida adwokaat esimeses astmes on alanud, teises astmes lõpule wiia. Meil on praegu maksw seadus, et neid asju wõib ka Riigikohtus ajada. Neil põhjustel panen ette see seadus II lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **T. Kalbus**: Panen seaduseelnõu teksti hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 19 häält, wastu 31 häält, seega on seaduseelnõu tekst tagasi lükatud.

9. Riigi 1925. aasta Rahaasjandus- lisaelarwe nr. 1 duse komisjoni aruandja K. — II lugemisel. joni aruandja K. Kornel kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse wastu seaduseelnõu pealkiri.

Riigi 1925. a. lisaelarwe nr. 1.

Aruandja **K. Kornel** (loeb):

KULUD.

Kulude suurendamine.

Korralised kulud.

RIIGIWANEM, PORTFELLITA MINISTRI JA RIIGIKANTSELEI.

I jagu.

Riigiwanem.

Peatükk I.

§ 4. Esitus 1.936.000.—

Kokku peatükk I 1.936.000.—

Kokku Riigiwanem, portfellita minister ja riigikantselei 1.936.000.—

KOHTUMINISTEERIUM.

Peatükk IV.

A. Wangimaja d.

§ 42. Wangide ülewaldamine	10.000.000.—
Kokku peatükk IV A	10.000.000.—
Kokku kohtuministeerium	10.000.000.—

SÕJAMINISTEERIUM.

§ 4. Esitus	300.000.—
§ 14. Hoonete remont	2.450.000.—
§ 62. Topo- ja hüdrograafilised tööd	230.000.—
Kokku sõjaministeerium	2.980.000.—

PÕLLUTÖÖMINISTEERIUM.

Peatükk V.

Metsade peawalitsus.

A. Keskasutus.

§ 8. Kantseleikulud	594.500.—
Kokku peatükk V A.	594.500.—

B. Asutused kohtadel.

§ 8. Kantseleikulud	1.500.000.—
Kokku peatükk V B.	1.500.000.—
Kokku peatükk V	2.094.500.—

Kokku põllutööministeerium 2.094.500.—

Kokku korralised kulud 17.010.500.—

Erakorralised kulud.

RIIGIWANEM, PORTFELLITA MINISTER JA RIIGIKANTSELEI.

III jagu.

Riigikantselei.

Peatükk I.

§ 2. Wabadusristide aumärkide valmistamise kulud	750.000.—
Kokku peatükk I	750.000.—

Kokku Riigivanem, portfelli minister ja riigikantselei 750.000.—

TEEDEMINISTEERIUM.

Peatükk IV.

Meriasjanduse peawalitsus.

A. Keskasutus.

§ 5. Sadamate süwendustööd	452.600.—
Kokku peatükk IV A	452.600.—
Kokku teedeministeerium	452.600.—
Kokku erakorralised kulud	1.202.600.—
Kokku kulude suurendamine	18.213.100.—

Kohtuminister **R. Gabrel:** Ma teen ettepaneku täiendada praegu ettelõetud lisaeelarwet selles osas, mis puutub kohtuministeeriumi, järgmiselt: Peatükk I. Keskasutus. § 10. Sõidukulud 100.000 marka. Seletan siinjuures, et mina isiklikult ei saa oma ametikohuseid korralikult täita, kui mulle seda summat ei lubata, sest sellest summast, mis mulle sõidukuludeks lubatud on, ei jätku mulle selleks.

J. Uibopuu (rhsw.): Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Härra kohtuminister tegi ettepaneku täiendada käesolewat eelarwet 100.000 marga wõrra, temal tarwitada olewa auto ülewaldamiseks. Wabariigi Walitsusel on väga hästi teada eelarwe-komisjoni samuti ka Riigikogu arwamine, et 1. juulist peaksid ministeeriumide autod kaduma. Selle peale tugenedes ei ole teised ministeeriumide juhid nõudmisega tulnud ja leiawad, et nad wõiwad oma kohustusi ja ülesandeid edukalt ka ilma autota täita, kuid ükski aga kohtuministeerium — Riigikogu otsuseid tõsiselt mitte wõttes — leiab, et kui autot ei ole, siis ta enam oma ülesandeid täita ei saa. Mida see tähendab? See tähendab seda, et kas kohtuminister wõi auto! Autokulude andmisega kohtuministeeriumile, kellele, wõib olla, kõige vähem autot waja, loome pretседendi ja miks ei anna meie autot teedeministeeriumile, töö- hoolekandeministeeriumile ja teistele? Kui meie wõtame selle summa arutamisel olewasse eelarwesse ja selle eeldusega, et see läheb lugupeetud härra kohtuministri auto ülewaldamiseks, siis ei ole meie milligagi kindlustatud, et mõne kuu järele ka teised ministeeriumid nõudma ei tule uusi kulusid autode jaoks ja teised ministeeriumid on rohkem õigustatud autot saada

kui kohtuminister. Kui meie tahame oma otsustele truuks jääda, mis meie oleme vastu võtnud, et ministeeriumide autod peavad ükskord kaduma, siis mina arwan, et meil tuleks härra kohtuministri ettepanek tagasi lükata.

Kohtuminister R. Gabrel: Austatud Riigikogu liikmed! Ma pean tähendama, et siin peab arvesse võtma neid asjaolusid, mis igapäev kohta maksavad on. Rkl. härra Uibopuu arwab, et võimalik on täita minu ametkohuseid ka ilma sõidukuludeta. Siin pean ma ütleva, et see minu kohta maksew ei ole. Minu elukorter asub linnast 6 kilomeetri eemal ja kõigi otsimiste peale vaatamata ei ole läinud minul korda lähemale korterit saada. (Wahelhüüe paremalt poolt: Domuse maja on tühi Pikal uulitsal.) Wõib olla, aga mis see korter maksab? Makske minule rohkem palka, siis wõin seda korterit wõtta. Kui ma pean hommikul kell 9 kodunt wälja tulema ja hilja öösel lõpeb minu tööpäew ning 2 tundi on wast minul lõunawaheaeg ja selle aja sees pean ma kodus lõunal käima, siis ilma kiirsõiduabinõuta ma seda ei suuda. Kui ma peaksin harilikku sõiduabinõu tarwitama, mis seal saadawal on, trammi wõi autobussi, siis pikeneks minu tööpäew märksa ja ma ei saaks kodus lõunal käia, waid peaksin kuskil kõrtsis lõunat sööma. (Wahelhüüe paremalt poolt: Meie käime ka kõrtsis lõunal.) Igatahes see ei ole minu terwisele hea ja minu terwis ei kannata seda wälja, ja peale selle on see wäsitaw, kui hommikul kella 9-st hilja ööni wäljas pean olema, ilma et oma kodus puhata saaksin. Peale selle kestawad walitsuse istungid wahel hilja ööni, nii et niisugusel ajal ei ole enam saada mingit auto- ega trammiühendust linna ja Kopli wahel. Woorimees wõtta, selleks ei jätku seda sõiduraha, mis mulle on lubatud, peale selle ei ole Koplis woorimeest saada. Kui siin räägitakse põhimõttest, et autosid ei taheta ministeeriumidele anda, siis wõib ju niisugune põhimõte olla, kuid küsitaw on, kas sellel mingit alust on. Ma saan nii aru, et kui tehnilised sõiduabinõud olemas on, mis kiiremat sõitmist võimaldawad, siis peaks neid ka tarwitama. Kuid üldse ma ei ole rääkinud siin autost, waid sellest, et minul on seda sõiduraha, mis lubatud, wähe, ja et sellele on waja

lisa, ilma milleta ei ole mul võimalik oma ametkohuseid täita ega walitsuse istungitel korralikult käia.

M. Juhkam (töer.): Härrad Riigikogu liikmed! Ma arwan ka, et härra kohtuministri soowi täita ei saa. Oleks täitsa wõimatu teha erandit ühele ministrile. Kui siin jutt on sellest, et kohtuminister elab kaugel, siis wõib juhtuda, et üks minister elab Pirital, teine Kosel wõi Nõmmel ja nii mitmele ministrile tuleksid muretseda autod.

Mõni aeg tagasi olid Prantsuse parlamendis huwitawad waidlused. Seal leiti, et Prantsuse minister wõib ilma autota läbi saada ja kustutati wastawad krediidid. (Kohtuminister R. Gabrel: Mis Prantsuse minister palka saab?) Ja kui Prantsuse minister ilma autota läbi saab, siis arwan ma, et ka meie ministrid wõiwad autota läbi saada ja wõiwad ka omnibussiga sõita, ilma et selles mingisugusi halbtusi oleks. (Kohtuminister R. Gabrel: Makske rohkem palka, siis wõib ka ilma läbi saada, ja ega omnibuss hilja öösele ikäi.)

J. Uibopuu (rhsw.) Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Ikkagi kõik, mis lugupeetud härra minister seletas, ei anna põhjust, et Riigikogu peaks jaatawalt otsustama ta ettepaneku. See põhjus on, et „mina ei saa oma kohuseid korralikult täita kui autot ei ole“. Huwitaw oleks teada saada, kuidas saawad ministeeriumide peawalitsuste ülemad ilma autodeta oma otsekoheseid ülesandeid täita, sest ka nemad elawad linnast eemal. Wõib olla elab neist mõni weel kaugemal kui härra kohtuminister. Härra Juhkam juba tähendas, et kui kohtuministrile auto anname, siis iga minister tulla autot nõudma ja weel enam — kuskile kaugemale elama asuda, sest see annab auto saamiseks erilise õiguse, esiteks on temal siis suwituskoht ja teiseks — auto tarwitada. Meie teame, et ka Koplil, kus härra minister elab, ometi käiwad trammid ja omnibussid, missuguseid härra ministril võimalik tarwitada oleks. (Kohtuminister R. Gabrel: Öösel ei käi tramm, ma ütlesin seda juba. — M. Juhkam, töer.: Siis käib woorimees! — Kohtuminister R. Gabrel: Kas teate, mis woorimees maksab, makske rohkem palka, siis wõib woo-

rimees wõtta.) Sarnane nõudmine, nagu nüüd kuulsime, on wist küll esimene Eesti parlamendi ajal, kus üksik minister tuleb ja ütleb, andke mulle raha 100.000 marka ministeeriumist korterisse sõitmise kuludeks, see tähendab auto tarvitamiseks; — andke mulle auto, siis saan ma oma ametikohuseid täita, watasel korral mitte. Kui meie seame kõrwuti neid sihte, mis Wabariigi Walitsusel ees peaks olema, praeguse nõudmisega, siis see küll nende sihtidega kooskõlas ei ole. Walitsuse siht peab olema iga penni kokku hoida, rahwa elu arendada ta jõu kohaselt jne. Nüüd aga kohtuminister tuleb nõudma uusi summasid. Selle asemel et seda rahaminister teeks, kes kõige rohkem rahasummade määramise juures asjatundja on. See tee, mida kohtuminister tarwitas, usun ma, ei jätta head pilti ja ei ole kõige parem tee. Autoandmisega kohtuministrile ja teistele mitte loome eriklassi. Mis õigusega paneme kohtuministeeriumi auto suhtes eriklassi, kuna teised ministeeriumid sellest ilma peawad jääma. Ministritel on 10.000 mk. kuus sõiduraha ja sellest peaks jätkuma ka kohtuministrile korteri ja ministeeriumi sõitmiseks, mis siis peawad teised ministeeriumid ütlema, kellel laialdasemad tööstusrikkonnad juhtida on. kuid 10.000.-margaga rahul on. Missugune ministeerium on tulnud, peale kohtuministeeriumi, sarnast summat nõudma ja arwamist awaldama, et 10.000.-margaga kuus läbi ei saada selles piirkonnas, mis Tallinnas teenimine wõimaldab. Ei ükski ministeerium ei ole seda nõudnud. Riigikogu liikmed peaksid teadma, mis autode kustutamise põhjuseks oli ja nimelt, et neid tarwitati rohkem, kui wadjadust oli ja mitte ametlikkudeks sõitudeks. Mina ei taha etteheiteid teha härra kohtuministrile, et tema on ülemäärana autot tarwitanud, kuid meil on ikka ühiskonnas toonitatud, et muud kuulda pole, kui walitsuse liigete autode wuramist. Et sarnast arwamist ära hoida tehtigi autode likwideerimise otsus. Wabariigi Walitsuse liikmed oma eeskujuga näidaku ametnikkudele, kes on kohustatud jala käima, wõi omnibusse tarwitama teenistusasutusse tules, et walitsuse liikmed sama raskusi tahawad kanda, nagu teisedki ametnikud. Kui autode järgi siiski tungiwat tarwidust tuntakse, wõib neid pärast juurde anda, kuid niikaua, kui teised ministeeriumid ei

ole tulnud samasuguse nõudmisega, ei wõi olla erandit kohtuministeeriumile, kellel wõib olla autot wähem tarwis läheb, kui nendel, kellel suured tööstusettewõtte alad, mida nad peawad rewideerima.

L. Johanson (stp.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra kohtuminister on tõstnud ühenduses lisaelarwega mitu küsimust üles. Kõigepealt walitsuse liigete korteriküsimuse, mis kahtlemata lahendamist nõuab. Teiseks on ta toonud wäga kujuka näite sellest, missugune korterikriis meil on. Kujutage ette seisukorda — isegi Wabariigi Walitsuse liikmel ei ole wõimalik Tallinnas korterit leida! Ja samal ajal esitatakse Riigikogule üüriseaduse muutmise ja ärakotatamise seadus. Kuidas on see kooskõlas? (J. Hünerson (põl.): See ei olegi kooskõlas!) Siin ei ole tõe-poolest kooskõla. Pean tähendama, et tunnistus, mis käesolewa lisaelarwe arutamise juures antud meie korteriküsimuse kohta, on otse rusuw. Meie paneme inimesed ametisse, paneme neile kohustused peale, nad täidawad neid kohustusi mitmeid, mitmeid aastaid, kuid nad ei saa ametiasutuste juures elada, waid peawad linnast eemal korterites asuma. Senni on wõimalus antud liikumiswahendit tarwitada. Korraga leitakse, et kuna põhimõte üles on seatud, peab see ka puhas olema. (Wahelhüüe põllumeeste keskel: Teie elasite ka linnast eemal — Pirital.) Mina elasin 4 aastat linnast väljas ja käisin igapäew 3 tundi. Aga mina ei ole Wabariigi Walitsuse liige ja wõin käia, sest mina olen ka noorem. Nüüd leitakse korraga, et Wabariigi Walitsuse liikmel sõiduabinõu tarwis ei ole, ta käigu jala wõi tarwitagu omnibussi. Omnibuss on liikumiswahend, kuid mina ei sõida põhimõttelikult omnibussiga, sest esiteks wõtab see palju aega ja teiseks tuleb inimesel halwas õhus wiibida. Kui teie tahate pikemat maad, näiteks Koplisse, Piritale wõi Nõmmele omnibussil sõita, siis ei saa teie kunagi õigel ajal päralt. Mis jääb siis üle? Minu arwates on kaks wõimalust olemas: kas peab olema kiirem sõiduabinõu wõi tuleb linna korter muretseda. Aga linnas korterit ei ole. Auto wõetakse ära ja tahetakse Wabariigi Walitsuse liiget sundida iga päew wähemalt 3 tundi käimiseks ära kulutama. Suwel

läheb isegi rohkem aega. Noorele inimesele on käimine kerge, kuid wanemale inimesele on see pealesunnitud töö. Nii ei saa seda küsimust wõtta — meil on põhimõtte, meil on omnibussid ja kui omnibussi ei ole öösel saada, siis wõib pärast kella 12-st woorimeest tarwitada. Öösel ei sõida aga praegu ükski korralik inimene woorimehega. (J. Lattik, krst.: Õigus, ainult joodik!) Mina ei ole ühelgi ööl weel woorimeest tarwitanud, ja mina ei sõida Tallinnas üldse woorimehega, sest ma ei taha kahtlaste isikut hulkas sattuda. (Wahelhüüe, Naer. J. Sepp, mo.: Ärge andke perekonnasaladusi wälja!) Minul ei ole perekonnasaladusi.

Läheme edasi. Wabariigi Walitsuse liikmetel ei ole korterit, aga mõni päew tagasi tõin ma andmeid ette, missuguseid korterid Wabariigi Walitsus ehitada on lasknud. 5—6 hingelisel ametniku-perekonnal on 7-toaline korter tarwitada... (A. Tupits, põl.: Samane, kui meil õues.) Wõib olla, mina ei ole ka õues käinud, sest mina ei armasta wõd-rastes õuedes käia ja pealegi ei ole mina siin õuehoidja. Aga mina tean, et wähe-malt 20-nel ametnikul on suured korterid praegu tarwitada. Ja nüüd on, nagu ajalehtedes lugeda wõime, ostetud terve hotell, et sinna paigutada ka härra siseminister. (J. Hünerson, põl.: Kus kohal?) Ega mina hotellide nimesid ka ei tea, neid peate teiste käest küsima. Kõrgematel raudteelastel on suured korterid tarwitada, siseministeriumi ametnikudel on kasutada majad, mis seisuste ärakaotamise seadusega riigi kätte wõetud. Need ametnikud tarwitawad ka 6—7-toalisi korterid. (Wahelhüüded.) Nende kasutada on 6—7-toalised korterid tuhande wõi paarituhande margaga koos. (Wahelhüüded paremalt poolt: Üüriseadus!) Need käiwad üüriseaduse alla, kuna aga uued majad ei käi üüriseaduse alla. (Wahelhüüe paremalt poolt: Oma witsad peksawad!) Mina isiklikult ei ole üüriseaduse all kannatanud. (A. Tupits, põl.: Sotsialist riigikontrollist elab Kadrioru lossis!) Kadrioru lossis — kus ta elab? (A. Tupits, põl.: Tiiwas!) Wõib olla, ta siis on paremast tiiwast. (Wahelhüüe paremalt poolt.) Minul ei ole tegemist ega kokkupuutumist riigikontrolliga, ma ei ole mitte walitsuse

ametnik ega käi riigikontrolli alla. (K. Tonkman, põl.: Kas Teie siseministeriumis olete?) Siseministeriumi ametnikkude kohta tean mina eelarwe-komisjoni andmetest. Kui Kadrioru lossis elab keegi suures korteris, siis on see wäärnähtus, aga ärge arwake, härra Tupits, et mina olen sõna wõtnud selleks, et üht wõi teist kaitsta, waid mina olen ainult tahtnud näidata selle peale, missugused halwad olud meil walitsewad, ühel pool korterikriis, teisel pool ehitatakse suuri maju jne. Wabariigi Walitsuse liikmed linnas korterit ei saa ja tahetakse weel sundida, et mõni Wabariigi Walitsuse liige, kes on umbes 60. aastat wana, igapäew paar tundi jalgsi käigu wõi sõitku omnibussiga. Mina arwan, et kui Wabariigi Walitsuse liikmed on walitud, siis ei tohiks nendega nii ümber käia, waid siin tuleks kõigepealt teine toon wõtta.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Just sellest toonist tahtsin mina kõneleda, millega Wabariigi Walitsuse liigetest kõneldi eelmiste kõnelejate poolt. Kui siin öeldakse, sellest ei wõiwat juttugi olla, et kohtuministrile muretsetaks sõiduabinõu — auto —, wõi antaks suuremat sõiduraha, sest et siis wõib jälle mõni minister tikkuda linnaäärele, et saada autot wõi suuremat sõiduraha. (Wahelhüüded.) Siin ütles seda härra Juhkam ja arendas seda mõtet rkl. Uibopuu. Kui meie oleme rahwasesituse poolt walinud Wabariigi Walitsuse liikmed, siis mina arwan, et on tahetud sinna kõigeaulikumaid ja wäärilikumaid mehi saada. Kui meie aga neist kõneleme, siis ma arwan, et meie ei tohi neid alandada kogu maa ja ilma ees. Kui meie nendega nii ümber käime, nagu oleks meil tegemist inimestega, kes ei tea, mis on au wõi sündsus, siis ei saa meie sel teel küsimust käsitades, õiget waatekohta kinni pidada. Minu arwates on praegusel korral lugu sellepoolet halb, et kohtuminister peab täna seda krediiti ise kaitsma. Arwatawasti ainult sellepärast, et rahaminister haige on; muidu oleks see kahtlemata rahaministri asi. (Wahelhüüe keskelt. Kohtuminister R. Gabrel: Ei olnud, see oli riigikassa juhataja.) Mina usun, et kohtuministrile see lõbu ei paku selles asjas siin wälja astuda. Kui tema aga seda tegema on sun-

nitud rahaministri äraolekul, siis arwan mina, et meil mingit põhjust ei ole kohtuministri kui walitsuse liikme wastu niisugust olekut üles näidata, mis haawaw on. Sellepärast arwan mina, et meie seda küsimust wõiksime objektiivselt käsitada, nagu seda katsus teha rkl. Johanson. Kui öeldakse, et meil on kõiksugu liikumisabinõud olemas, mida minister wõib kasutada kui ta Koplis elab, siis on need kõik teoretiseerimised. Paari päewa eest kõneles mulle üks ministri abidest, kes elab Koplis, et tema peab korterist, mis tõesti hea ja wõrdlemisi odaw — 8000 marka 4-toaline korter — ära tulema sellepärast, et ta kui ministri abi on sunnitud 2—3 korda päewas linnas käima ja ta kulutab selle peale vähemalt 3 tundi päewas ära. Tema tööpäew, mis muidugi juba pikk on, läheks selle tagajärjel weel pikemaks. Ta ei saa muidu kui peab sealt ära kolima ja oma perekonnaga mõnda wäikesesse korterisse linnas asuma, et oma teenistuskohuseid täita. Kui teie waatate tegelikku ellu, siis te näete, et nii mõneski wäikeses küsimuses on palju traagikat. Sa tahad tööd teha, tahad anduda tööle, aga sa ei jõua. Omal ajal wabariigi esimestel aastatel, kui oli autode-küsimuse kõne all, siis kõnelesid ministeeriumide ametnikud, et nemadki peawad sagedasti eemal elades ministeeriumi autosid tarwitama. Kui neile öeldi, et jooske jala, meie kõik käime jala, siis nad ütlesid, et nende palgast ei jätku taldade jaoks... See kõlas mõnelegi naljakalt, aga kui meie kokku wõtsime, kuipalju jalatsid sel ajal maksid, siis me nägime, et see ei olnud liialdus. Tol ajal, kui minister sai 5000 marka palka, said teised kõrgemad ametnikud ainult paar tuhat. Ja kui tol ajal paar saapaid ligi kuu palga ära wõttis, siis ei saanud need inimesed muud teha, kui pidid isegi jalatsid hoidma, mis nüüd naeruwäärilik näib olewat. Nõnda on nüüd ministritel ka. Kui teie saate reguleerida ministri tööpäewa, nõnda, et ta nagu korralik kodanik tuleb ja läheb sel ja sel kella ajal, siis teie eksite. Meie teame, et ministrid peawad kolm korda nädalas walitsuse koosolekul käima, ja need koosolekud kestawad tihtipeale kuni kella 12 öösel. Tehku nad siis pärast seda weel oma bürootööd, tulgu Riigikogu koosolekuile, wõtku wastu inimesi ja ajagu kõiki asju, ilma et neil kubjast oleks oma enda südametunnistuse järele.

Neid asju ei saa nõnda käsitada. Aknast wälja kõneledes on wäga kena näidata, kui kokkuhoidlik sa oled, aga kui kõik need inimesed, kellele meie kõneleme, kõiki neid üksikasju näeksid, millega siin tegemist on, siis mina arwan, et teil lõpeks himu kõneleda sellest, sest kõik taipaksid, et siin ei ole asi õige. Mina arwan, et kõik see kokkuhoidlikkuse parool wäikseis asjus, millepärast siin suurelt wälja astutakse, ei ole palju wäärt. Kui meie objektiivselt asja hindaksime, siis ei oleks meil seda inetut autoküsimust, mida hõõrutakse iga eelarwe puhul ja ka lisaeelarwe puhul. Kui sõiduraha ei taheta anda, siis näidatagu abinõud, kuidas ministril oleks wõimalik... (M. Juhkam, tões.: Eelarwe juures oleks wõinud sellest rääkida!) Härra Juhkam! Teil oli wõimalus eelarwe juures sellest kõneleda ja tegitegi seda. Teil oli rikkalikult aega eelarwe arutamisel selleks, et autoküsimust laiali kiskuda. Nüüd tahate jälle seda küsimust laiali ajada, et rahwas kuuleks, kui toredad mehed meie oleme. Aga ma ütlen, see asi ei ole seda wäärt.

Kohtuminister R. Gabrel: Kui härra Juhkam minule ette heidab, et ma kaks korda olen siin kõrge kogu ees oma autoküsimusega esinenud, siis ei tea ma tõesti, milles mind tahetakse süüdistada ja kes siis selles asjas peab õieti wälja astuma. 100.000 marka sõidukulu, mis Wabariigi Walitsuse poolt esitatud lisaelarwes üles oli wõetud, tõmbas rahaasjanduse komisjon maha. Minule ei tee sugugi lõbu selle näruse raha pärast siin rääkida. Kui mul wõimalik oleks, maksaksin sõidukulud oma taskust wälja, aga mina ei ole nii rikas ja sellepärast ei saa seda teha, waid olen sunnitud siin rääkima oma hädade pärast. Kui nüüd minule öeldakse, miks ma omale linna korterit ei wõta, siis seletan kohe mispärast. Selle 10.000 marga eest, mis sõidurahaks määrasite, wõiksin wast ka linna korteri saada. Kui nüüd linnas korter maksab 10,15 wõi 20.000 marka, siis wõiks ju linna korteri wõtta, selleks tarwitades sõidukuludeks lubatud summat, aga mina olen täna minister, homme wõib olla enam mitte ja siis ei ole minul enam seda raha, millega korteri eest 10 wõi 20.000 wõin maksta. Selle kombinatsiooni peale ma wälja minna ei saa ja mul ei ole mingisugust muud wõimalust, kui

ainult see, et sõiduraha suurendamist nõuda. Selle sõidurahaga, mis teie määranud olete, ma läbi ei saa. Siin öeldi, et wõib sõita omnibussiga, trammiga jne., hea küll, ma wõin nendega sõita, kuid selle tõttu pikeneb minu tööpäew kahe kuni kolme tunni wõrra. Omnibuss wõi tramm ei oota mind just sel silmapilgul, kui ma sinna lähen ja mul tuleb pooltundi, teinekord weel enam, oodata, samuti ka tagasisõidul, ja öösisel ajal ei käi nad üldse. Kui ma öösel pean woorimehega sõitma, siis ei jätku sellest 10.000 margast. Jääb ainult järele lisa juurde nõuda.

Juhataja **T. Kalbus**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **K. Kornel**: Komisjoni nimel ma suurendamis-ettepanekuga ühineda ei saa.

Juhataja **T. Kalbus**: Kohtuministri poolt on ettepanek, suurendada kohtuministeriumi alal ptk. I. Keskasutus § 10. Sõidukulud 100.000 mk. (Hääletatakse.) Poolt on 28 häält, vastu 16 häält, seega on ettepanek wastu wõetud.

Panen lisaeelarwe ühes wastuwõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on riigi 1925. a. lisaeelarwe nr. 1 wastu wõetud.

10. Seadus wälislaenu kohta raudteematerjaali ostmiseks — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Ipsberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri, § 1 ja § 2.

Seadus wälislaenu kohta raudteematerjaali ostmiseks.

§ 1. Wabariigi Walitsust wolitatakse tegema wälislaenu kuni kahesaja neljakümne miljoni marga wäärtuseni. Reali-seerimisest saadud summad määratakse raudteematerjaali ostmiseks.

§ 2. Tehtawa laenu tingimused ja realseerimise alused määrab Wabariigi Walitsus. Walitsusel on õigus anda kohustust, et kui laenu kestwusel panditakse riigi wõi riigiettewõtete tulused mõne

muu laenu kindlustuseks, antakse wastaw soodustus ka käesolewa seaduse alusel tehtawa laenu kindlustuseks.

11. Süwendusmaksu seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Ipsberg** (loeb): Süwendusmaksu seadus.

J. Sepp (mo.): Teen ettepaneku pealkirjas sõna „süwendusmaksu“ ette wõtta sõna „weeteede“, nõnda et pealkiri kõlaks järgmiselt: „Weeteede süwendusmaksu seadus“. Seaduse pealkiri peaks natukene iseloomustama seda, mida tahetakse seaduse tekstis ära öelda. Nagu käesolewa seaduse tekstist näha, käib see seadus weeteede kohta.

Juhataja **T. Kalbus**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **K. Ipsberg**: Ühinen rkl. Sepp'a ettepanekuga.

Juhataja **T. Kalbus**: Et aruandja ettepanekuga ühinenud, siis ei tule ta eraldi hääletamisele. Panen pealkirja hääletamisele ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **K. Ipsberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 1—8.

§ 1. Lahtisest wetekogust jõkke, samuti järwe, jõe- ja meresadamatesse sisetulewatelt ja nendest wäljaminewatelt laewadelt ja palgiparwedelt wõetakse süwendusmaksu laewasõidu ning parwetaamise wõimaldamiseks jões wõi jõesuus.

§ 2. Süwendusmaksu wõetakse:

a) laewadelt iga brutto-registertonna pealt;

b) palgiparwedelt pinna suuruse järgi iga ruutmeetri pealt;

c) kaupadelt iga 100 kilogrammi pealt, sadamamaksude seaduses §§ 6. ja 9. ettenähtud korras.

§ 3. Süwendusmaksust on wabasatatud:

a) kõik Eesti wabariigi, wälisriikide ja Punase Risti laewad, samuti omawalitsuste laewad, kui nad ei wea äriliseks otstarbeks reisijaid ega kaupasid ja ei ole seesuguseks reisijate- ja kaupade-weeks määratud;

b) oma- ja väljamaa jahtklubides registreeritud jahtlaewad;

c) registreeritud kalapaadid, kui nad kalapüügi otstarbeks sisse wõi välja sõidawad;

d) lõbusõidu- ja spordipaadid.

§ 4. Jõesuude wõi jõgede nimekirja, kus süwendusmaksusid wõetakse, kinnitab Wabariigi Walitsus iga aasta.

§ 5. Süwendusmaksu tariif määratakse kindlaks teedeministeeriumi juures asuwa tariifinõukogu poolt tariifinõukogu seaduses („Riigi Teataja“ nr. 106 — 1923. a.) ettenähtud korras.

§ 6. Süwendusmaksud nõutakse sisse ühes sadamamaksudega, mis ühenduses väljamaa- ja rannasõiduga, samas korras, nagu sadamamaksude kohta on ette nähtud („Riigi Teataja“ nr. 83/84 — 1924. a. seaduse § 15); teistel juhtumistel aga teedeministri poolt väljaantawate täitmismääruste põhjal.

§ 7. Süwendusmaksud arwatakse riigi sissetulekuteks.

§ 8. Käesolew seadus hakkab maksma tema wastuwõtmisega.

12. Keskwee-komisjoni koosseisu täiendamisseadus — II lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja O. Liigand kanabette ja heraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkirija tekst.

Keskwee-komisjoni koosseisu täiendamise seadus.

Weejuhtimise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 118 — 1921. a. — seadus weejuhtimise kohta läbi wõõra maa maaparranduse otstarbel) § 36 pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 36. Keskwee-komisjon asub põllutöoministeeriumi juures järgmises koosseisus:

1) üks kohtunik kohtupalati määrarnisel;

2) üks põllutöoministeeriumi esitaja;

3) üks kaubandus-tööstusministeeriumi esitaja;

4) sisewete uurimise büroo juhataja;

5) kaks põllumeeste organisatsioonide esitajat põllutöoministeeriumi määrarnisel.

Põllutöoministeeriumi ja kaubandus-tööstusministeeriumi esitajad, kui ka komisjoni esimees ja tema asetäitja

kommissjoni liikete hulgast määratakse Wabariigi Walitsuse poolt. Kõik komisjoni liikmed, peale sisewete uurimise büroo juhataja, määratakse 3 aasta peale.

13. Riigiwapi seadus — II lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja A. Tamm (loeb):

„Riigiwapi seadus“.

Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Nagu käesolewa seaduseelnõu seletuskirjast näha, on see teile täna esitatud riigiwapi kawand wäga pika käigu ära pidanud tegema ja ta lõpukuju on sarnane. 16. oktoobril 1923. a. lükkas Riigikogu II lugemisel esitatud wapikawandi ajutiselt tagasi, ühtlasi üldkommissjonile ülesandeks tehes midagi paremat välja töötada. Nimelt nähti selles kawandis, mida ma siin esitan, et ta ei ilmuta seda, mida Riigikogu tol korral tahtis näha. Seati üles põhimõte üldkommissjonile, et riigiwapi kawandis peaks olema, kui wähegi wõimalik, osa Eesti omapärasusest, siis peaks see kawand lihtne olema, ta peaks täielikult wastama heraldika nõuetele ja et teda praktiliselt wõiks ka pitseri jaoks tarwitada.

Peab ütleva, et üldkommissjon wõttis selle küsimuse tõsiselt, andus täie hooga sellele tööle, kutsuti välja kolm kunstiesitajat ja peeti nõu. Wabariigi Walitsus tuli ka appi rahasummade toetamisega ja kõik tahtsid näha, et tõesti Eesti kunstnikud saawutaksid midagi, mida Riigikogu wõtaks lõpulikult wastu. Riigikogu liikmed, keda see huwitas, said näha siin seda näitust ja wõisid tutwuneda terve rea kawanditega. Pean weel kord toonitama, et see töö wäikene ei olnud ja üldkommissjon ei saanud seda ette panna, mis wastaks nendele nõuetele, mida tol korral Riigikogu ette kirjutas üldkommissjonile. Kõik katsed midagi tuua Eesti wanaajast, luulest, midagi ilmutada Kalewipojast wõi laenata Eesti muinaswarrast, ei õnnestunud. Wapp ähwardas liiga kirjuks minna. Wiimaks lepiti selle kawandiga, mis minul käes. Meie teame, et meie naaberrahwal lätlastel on wägil tõusew wabaduspäike, kuna meie oleme osalt mererahwas ja sellepärast tahtsime tulitorniga seda ära tähendada. Tulitorn saadab välja walguskiired ja sellega oleks ära tähendatud wabaduse mõte. Üksteist tähte taewas tähendawad

11 Eesti maakonda, mida tol korral heaks kiitis ka rkl. Tõnisson ja meie leidsime, et sellega wõib leppida.

Kolm lõwistatud leopardi, mida tol korral kutsikateks sõimati, on jäänud wappi. See on wõetud wanast Daani wapist. Mõned üldkommisjoni liikmed awaldasid kartust, et need kolm lõwistatud leopardi tuletawad meelde hirmsat rüütlit Dreyloewen'it. Kuid see on eksitus, need tulewad otsekohe Daani kuninga juurest. Et meie oleme olnud seotud Daanimaaga, siis peaks see meile wastuwõetaw olema. (J. Tõnisson, rhw.: Wäga suur au!) Aust ei ole siin juttugi. Lugupeetud Riigikogu liikmed, meie oleme katsunud ja ei saanud midagi paremat. Meie näeme kolm aastat waewa, oleme kaalunud, mõõtnud ja jätkanud ja ei ole suutnud midagi muud wastu wõtta. On juba kaunis piinlik seisukord wäljamaa ees. Küsitakse, kas on Eesti riigil wapp ja koguni Brüsseli linnas ühes rahwuswahelises asutuses meie Eesti koht on päris walge, seal polegi wappi. Peab weel ütleva wapi kohta, mis küllalt kõlbulik kui sarnane, ei kõlba mitte pitseri jaoks ja mis pitseri jaoks on hea, ei kõlba jällegi wapi jaoks. Katsuti ja kaaluti ja lõpuks jõuti otsusele, et see esitatud kawand kõige rohkem wastab. Lubage teile näidata seda kawandit, ta on wõetud normaal suuruses, siia juurde ka riigi pitser, mis pannakse konsulaadipaberitele ja ümbrikkudele. See on wäga peenikene ja hästi wälja tulnud. Wähemad pitserid teise ja kolmanda järgu riigiasutustele on ka wäga kenad. Üldkommisjoni nimel teen ettepaneku seda wapikawandit II lugemisel wastu wõtta.

A. Tupits (põl.): Kui üleminewal aastal wapiseadus komisjoni tagasi anti, siis tehti seda minu arwates tujukuse pärast. Üks Riigikogu liige tuli kõnetooli ja seletas, et see wapikawand, mis wälja on töötatud, ei kõlba kuskile ja nimelt need kutsikad olla hirmus lahjad ja kõhnad. Kommisjon pidi midagi paremat ja eestipärasemat wälja töötama. Eile, kui meid tutwustati selle uue wapikawandiga, siis ei wõinud kuidagi märgata, et need kutsikad oleksid rammusamaks läinud, nad on jäänud samasugusteks, nagu nad olidki. Nüüd on kawasse ikkagi sisse jäetud need kolm lõwikuju ja peale selle on juurde wõetud tulitorn

ja kiired, siis on weel kuskilt kaugemalt maalt, wist Ameerikast, wõetud tähtede-süsteem. Kuidas peab see siis ilusam olema, kui lihtne kolme lõwiga wapikawa? Mina arwan, et hariliku korra järele käies peaksime selle kawa weel kord komisjoni tagasi andma, et komisjon midagi paremat leiaks, sest tõepoolest on tarwis kord see wapiküsimus otsustada ja see seadus wastu wõtta. Wiimasel wanematekogu koosolekul seletati, missugused raskused selle tõttu tulewad, et meil wappi ei ole. Pealegi on tarwis, et komisjon teeks sellele asjale lõpu, sest see läheb lõppude-lõpuks wäga kalliks, — komisjoni liikmed saawad wapiotsimise eest ju aastate wältel tasu. Sellepärast arwan mina, et Riigikogu liikmed wõiksid ühineda wana wapikawa, mis meil on tegelikult mitmes asutuses tarwitusele wõetud, see on need kolm leopardi. See ei ole juhuslik kawa, waid ajalooline kawa. Tegelikult on see wapp juba mitmes asutuses tarwitusel. Wälis- ja riigikaitse komisjon wapiküsimust kaaludes on omal ajal selle wana kawa wastu wõtnud. Ka üldkommisjon tunnustas selle kawa wastuwõetawaks ning praeguse Riigiwanema, härra Jaakson'i allkiri on siin selle wana kawa peal, et see wapp on wastuwõetawaks tunnustatud. (Aruandja A. Tamm: Lükati tagasi.) Lükati tagasi jah, kuid mina arwan ainult meeolude ja juhuslikkude kõnede järele.

Kui meie oleme aastaid otsinud ja mitte midagi sündsamat leidnud, siis wõiks jääda sellesama kawa, kolme leopardiga kawa juurde. See ei teeks ka mingisuguseid raskusi käesolewas seaduses parandust teha, tuleks ainult § 2. muuta, milles on öeldud, missugune wapp on ja seega oleksime sellest küsimusest üle. Kui meie § 2. juurde jõuame, siis teen ma wastawa parandus-ettepaneku.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Meil on kahtlemata põhjust riigiwapi küsimust wõimalikult pea ära otsustada. Aga mina ei saa nendega ühineda, kes ütlevad, et see hirmus kiire küsimus on. Sellel ei ole olulikkude põhja. Meil on õieti sellest wäga wähe kahju olnud, et meil wapp on puudunud ja sellel ei ole õieti mingisugust olulikkude tähtsust. Kas Prantsuse wabariigi tähtedeembleem halwem on, kui mõned teised heraldilised wapid? Kui tar-

wis, pandagu wapile lihtsalt „E. W.“ tammeokstesse ja küsimus on lahendatud. Mina arwan, et need tähed siiski paremini wälja näeksid, kui kolm lõwi oma ajalooliku minewikuga. Igatahes olen aga mina rkl. härra Tupits'aga selles mõttes ühel arwamisel, et uus kawa sugugi parem ei ole kui wana. Kui juba midagi wastu wõtta, siis igatahes see lihtne kujutus. Kui teie need sorgus kiired wõtate, ... (A. Anderkopp, tõer.: Kärpsekari ümberringi weel. — Naer.) ... siis ei julgusta need küll kedagi, nad ei ole ka kellelegi mingisuguseks rahwuslikuks embleemiks. Minu arwates on see wäga halb kawa ja selles mõttes oleks juba siis, kui meie esimest kawa arutasime, tulnud wastu wõtta ettepanek, mis tehti komisjonis ja millest ka Riigikogus jutt oli. Meie ei wõi ju nõuda, et meie oma inimesed heraldika nõudeid silmas pidades oleksid wõinud wääriliku wapikawa walmistada. Ega see mõni häbiasi ole, et meil niisugused asjatundjad puuduwad. Meie wõiksime ju wõõrsile pöörata. Seal on suured bürood, kes kõiksugu kawandid walmistawad. (A. Anderkopp, tõer.: Kas wõi kaks wappi kokku panna.) Minupärast kas wõi kolm, kui aga heraldika nõuete järele toimetatakse, siis wõidakse niisugust kombinatsiooni tarwitada, ilma et see arwustust wälja kutsub. Minu arwates on kaks wõimalust olemas, kas leppida wana kawaga, mis ka iseenesest midagi iseäralikku head ei ole, wõi anda kogu see materjaal weel komisjoni tagasi soowiga, et ta asjatundjate poolt nende andmete põhjal, mis olemas, laseks walmistada uue wapikawandi. Meie ei hakka siin ette kirjutama, et asja lahendamine wäljamaalaste asjatundjate appiwõtmisega peab sündima; aga kui meie sellega lepime, et wõõraid asjatundjaid wõib appi wõtta, siis oleks kõigé parem, kui need materjaalid ei keerleks meie kunstnikkude wõi kunstikooli õpilaste kätes, waid tõesti saadetakse niisugusesse bürosse, kas wõi paarile poole, kus sarnaseid töid harilikult tehakse ja meil on kahtlemata sügiseks sootu teine kawa käes. See kolm-neli kuud wõime niisamuti läbi ajada, ilma et meil tarwilik oleks seda seadust wastu wõtta. Nii-kui-nii see asi igatahes nii kiire ei ole. Sellepärast teeksin ma ettepaneku see wastaw eelnõu tagasi anda komisjoni wastawa soowiwaldusega,

et asjatundjate poolt lastakse olemate andmete põhjal heraldika nõuete järele sügiseks wastaw kawa walmistada.

A. Tupits (põl.): Mina ütlesin ainult kaks sõna. Nimelt rääkis härra Tõnisson täna punktipeal sedasama, mis ta 1923. aastal wapiseaduse arutamisel toonitas: anname kawa komisjoni tagasi ja komisjon teeb parema. Nüüd on meil poolteist aastat möödunud, komisjoni töö on lõppenud, kawa on siin, kuid ometi ütlewad kõik, et see ei olewat sugugi parem ja kõlbulikum. Mina arwan, kui Riigikogu täna selle soowi wastu wõtaks, mille härra Tõnisson esitas, siis meie sügisel kaugemal ei ole, kui tänapäew. Meie oleme nii mitu korda katsunud, kuid ometi ei tule midagi wälja.

Teiseks tähendaksin mina, et alaline wapikawandi arutamine, kokkuseadmine, nõuab omajagu kulu ja miks teeme meie kulu, kui midagi paremat kätte ei saa.

Kolmandaks lugesin mina juhtumisi selle seaduseelnõu juures neid motiive, mil põhjusel käesolew seadus komisjoni tagasi anti 1923. aastal. Siis oli ettepanek umbes sarnaselt motiiveeritud: riigiwapi seaduseelnõu antakse selleks komisjoni tagasi, et Riigikogu liigel, kes asjast huwitatud, wõimalus oleks wapikawandi töödes kaasa aidata. Oleks wäga huwitaw härra aruandjalt küsida, kuipalju neid on olnud, kes wabatahtlikult on komisjonis kaasa töötamas ja oma abi pakkumas käinud? (J. Tõnisson, rhw.: Jah, ma lasin walmistada mitu wapikawandit.)

Mina arwan, et see ettepanek, mille esitas härra Tõnisson, wastuwõetaw ei ole, waid meil tuleks jääda wana kawandi juurde, mille peal on kolm sinist leopardi.

J. Lattik (krst.): Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigiwapiga ei ole meil õnne. Et meil õnne ei ole, see pole ka weel nii wäga suur õnnetus. Annet pole nähtawasti meie rahwasaadikutel ega ka rahwal niisuguste wäliste asjade peale. Meie ei ole saanud wälja töötada oma sõjawäele ei mundrit ega mütsi, meie teeme neid ikka weel. See on õieti meie rahwa sisemine jõud, et meie wälisehteid ei oska teha. Meie ei oska head wappi teha. Meie rahwas pole iial osaw olnud wälisehete peale, ta ei ole

oskanud head wankrit ega ilusat piitsa teha, aga tal on hea hobune olnud ja see on teda elus edasi wiinud. Meil ei maksa seepärast pead murda ja jälle uusi komisjone luua ning uusi wappe wälja töötada. Ma pean tähendama enda seisukohast, kui rahwaesitaja, mul ei ole mingisugust annet wapi wäljatöötamiseks ja ei saa mingisugust nõu anda. Mina toetan wana wappi, millega on seotud meie raskused ja mured ja meie ajalugu. Mina toetan wana wappi, olgu missugusel kujul tahes, kas seal on kutsikad peal wõi leopardid, see on ainukene, mis mulle meeldib ja paremat mina teha ei oskaks. Eesti rahwas ei oska mütsi ega wappi teha, ei oska ka endale uusi perekonna nimesid walida, aga ta teeb muud tööd ja jääb wana wappi juurde. (J. Tõnison, rhw.: Missugune jutt see on, see ei ole õige!)

R. Penno (as.): Mina pean ka kõige kindlamalt wastu waidlema seaduse komisjoni tagasiandmisele. Mina olen alamkomisjonis töötanud, kus selle wapi kawa läbiwaatamisel ja arutamisel oli. Eriti raske oli alamkomisjonil sellepärast tööd teha, et Riigikogus anti see küsimus ilma motiivideta ja direktiivideta komisjoni tagasi. Õeldi lihtsalt: leidke teie, tehke teie. Nii palju kui on Riigikogu liikmeid, on ka soowisid, nii palju kui meil kunstnikke, on ka arwamisi wapi kohta ja mina arwan, kui seda wapikawandi walmistamist tahetakse wäljamaale saata, siis peame siiski selleks mingisuguse kawa neile andma, mille järele nad tehniliselt kawa wälja töötawad. Kui meie seda ei tee, siis ei saa meie sealt ka mitte midagi.

Juhataja T. Kalbus: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Tamm: Mina pean ühe asjaolu peale tähelepanu juhtima, et kui härra Tõnison sõna wõttis ja soowitas wapikawandit komisjoni anda, et midagi mütoloogiast wõi ajaloost leida, siis oli ka härra Tõnison nõuga kunstnikkudele abiks. Tehti mitmesuguseid katseid, kuid kõik kunstnikkude katsed läksid nurja. Seal oli wõetud motiiviks wanapagan, ja Linda, ja wiimaks ei teatud otsa ega äärt, mis kawale panna. Selgus, et ei wõi wapiks aineid ajalooga siduda, sest kõik wapid tulid liiga kirjud. (J. Lattik, krst.: Tuleks

kawal Ants ja wanapagan ning üks nokamüts talle pähe!) Mis nüüd puutub ettepanekutesse, siis mina nendega üldkomisjoni nimel ühineda ei saa. Pean siinjuures aga tähendama, nagu ma seda juba täna waremalt ütlesin, et kuju, mis wapil hea on, igakord pitsiril hästi wälja ei tule. Teie näete, et wanal wapil on baroki kilp ja see alati pitsiril hästi wälja ei tule. Ta on saanud oma üksikasjalisel läbiwaatamisel wähe teise lahenduse, nii et mõlemad kujud saawad seadusandlikul teel riigiarhiivi paigutatud. Nendel on teatud lahkuminek olemas, mida pealiskaudsel waatlemisel tähele ei pane, kuna lähemal waatlemisel selgeks saab.

Juhataja T. Kalbus: Rkl. Tõnisoni poolt on tehtud järgmine ettepanek: „Panen ette seaduseelnõu tagasi anda komisjoni uue kawandi walmistamiseks asjatundjate abil heraldika nõuete kohaselt Eesti wabariigi ja meie rahwusliku minewiku ajaloo motiivisid aluseks wõttes“.

(Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Panen hääletamisele pealkirja. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja A. Tamm kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse wastu § 1.

§ 1. Eesti wabariigi wapil on kaks kuju:

1) suur wapp ja 2) wäike wapp.

Aruandja A. Tamm (loeb):

§ 2. Suureks riigiwapiks on kuldse põhjaga kilbil kolm sinist leopardi. Kilbi sinisele ülemosale (peasa) on asetatud hõbe tuletorn kuld helgitajaga ja nelja kahelepoole langewa kuld kiirega ning üksteistkümmend kuld tähte. Kilpi ümbritseb kolmest küljest kuld tammepuulehtedest pärg.

A. Tupits (põl.): Ma teen ettepaneku, selle paragrahwi asemele wõtta järgmine § 2. „Suureks riigiwapiks on kuldse põhjaga kilbil kolm sinist leopardi. Kilp on kolmest küljest ümbritsetud kuld tammepuulehtedest pärjaga“.

Juhataja T. Kalbus: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Tamm**: Üldkommissjoni nimel rkl. Tupits'i ettepanekuga ühineda ei saa. Toetan komisjoni ettepanekut.

Juhataja **T. Kalbus**: Rkl. Tupits'i poolt on ettepanek tehtud, § 2. järgmisel kujul vastu võtta: „Suureks riigiwapiks on kuldse põhjaga kilbil kolm sinist leopardi. Kilp on kolmest küljest ümbristatud kuld tammepuulehtedest pärjaga“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2. vastu võetud rkl. Tupits'i poolt esitatud kujul.

Aruandja **A. Tamm** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega §§ 3—8.

§ 3. Wäikeseks wapiks on eelmises (2) paragrahwis kirjeldatud wapp ilma kilpi ümbritsewa pärjata.

§ 4. Riigiwapi kuju tarwitatakse riigipitseris ja kõigis riigiasutuste pitserites.

Märkus. Peale seaduses kindlaksmääratud juhtumiste wõidakse riigiwappi tarwitada ainult Wabariigi Walitsuse määruste põhjal.

§ 5. Riigipitser on sõõr, mille läbimõõt 7 sentimeetrit; sõõr keskel suure riigiwapi kuju; sõõri äärt mööda sõnad „Eesti Wabariik“.

Riigipitserit tarwitatakse:

1) wolitustel ja kirjadel saadikute nimetamisel ja äraikutsumisel;

2) konsulite patentidel;

3) konwentsioonidel ja lepingutel wälisriikidega;

4) ümbrikkudel, mis sisaldawad punkt 1 tähendatud wolitusi ja kirju.

Riigipitser on riigisekretääri käes hoiul, kes pitseri tarwitamist protokolleerib.

§ 6. Riigikogu, Wabariigi Walitsuse, Riigikohtu, riigikantselei, riigikontrolli ja ministeeriumide pitserid kujutawad sõõri, mille läbimõõt 5 sentimeetrit; sõõri keskel wäike riigiwapi kuju; sõõri ülemist äärt mööda wastawa asutuse nimetus.

§ 7. Kõigi teiste riigiasutuste pitserite läbimõõt on 3½ sentimeetrit, sõõri keskel wäikese riigiwapi kuju; sõõri ülemist äärt mööda asutuse nimetus.

§ 8. Riigiwapi ja riigipitseri algupärandid hoitakse alal ühes käesolewa seaduse algtekstiga ja nende kujutused

awaldatakse „Riigi Teatajas“ ühes käesolewa seadusega.

14. Wabaduse Riigikaitse komisjoni aruandja Risti annetamise lõpetamise seadus — II lugemisel. **J. Uibopuu** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri, §§ 1 ja 2.

Wabaduse Risti annetamise lõpetamise seadus.

§ 1. 24. weebruaril 1919. a. asutatud Wabaduse Risti („Riigi Teataja“ nr. 20/21 — 1920. a. seadus nr. 84) annetamine lõpetatakse.

§ 2. Käesolew seadus hakkab maksma tema wastuwõtmisega.

15. Kaitsewäeosade ja asutuste alla wõetud ruumide üürinormide makswuse pikendamise seadus — II lugemisel. Omawalitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Kaitsewäeosade ja asutuste alla wõetud ruumide üürinormide makswuse pikendamise seadus.

Kaitsewäeosade ja asutuste alla wõetud ruumide üüriseaduse muutmise seadusele („Riigi Teataja“ nr. 108 — 1923. a. seadus nr. 95) juurdelisatud üüritabeli makswust pikendatakse 31. detsembrini 1926. aastal.

16. Asunikkude Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Köster ehituslaenu seaduse komisjoni aruandja **O. Köster** kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse vastu seaduseelnõu pealkiri.

Asunikkude ehituslaenu seadus.

Aruandja **O. Köster** (loeb):

§ 1. Põllumajandusliikude hoonete ehitamiseks riigimaade, ehk maakorralduse seaduse (W. s. k. X k. 3 j.) alusel uuesti korraldatud talude pidajatele antakse laenu põllutöoministeeriumile selleks otstarbeks eelarwe korras Riigikogu poolt lubatud krediitidest.

Juhataja **T. Kalbus**: Sõna on rkl. Köster'il.

O. Köster (as.): Teen ettepaneku, § 1-ses pärast sõnade „ehitamiseks riigimaade“ panna komma ja pärast sõna „talude“ panna komma. Praeguse redaktsiooni juures tuleb nii välja, et ehituslaenu antakse riigimaade seaduse alusel, sarnast seadust ei ole aga praegu olemas ja selle tõttu võiks juhtuda, et täna aastal asunikud üldse laenu ei saa.

Juhataja **T. Kalbus**: Aruandja on üldkommissjoni nimel ühinenud nende redaktsiooniliste parandustega. Panen § 1. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1. ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja **O. Köster** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega §§ 2—11.

§ 2. Käesolewa seaduse alla kuuluvad:

a) põllutöoministeriumile asunikkudele ehituslaenude väljaandmiseks eelarwe korras lubatud summad:

1922. aasta eelarwes	Mk.	87.000.000.—
1923. „ „ „	„	260.000.000.—
1924. „ „ „	„	185.000.000.—
1925. „ „ „	„	140.000.000.—
	Mk.	672.000.000.—

b) asunikkudele ehitusaastatel toetuse andmiseks 1924. aasta eelarwes lubatud krediit Mk. 75.000.000.—

c) edaspidi samaks otstarbeks eelarwe korras lubatawad summad;

d) ning käesolewa seaduse põhjal väljaantud ja väljaantawate laenude pealt saadawad wõla- ja wiiwitusprotsendid ning tagasimaksetawad summad.

§ 3. Ehituslaenu antakse põllutöoministeriumi poolt heakskiidetud plaanide järgi ehitada kawatsetawate hoonete ehitamiseks — puuhoonete ehitamiseks kunni 60% ja kiwi- ja sawihoonete ehitamiseks kunni 80% ehituskuludest.

§ 4. Laenu antakse: a) puuhoonete ehitamiseks 30-aasta peale ja b) kiwi- ja sawihoonete ehitamiseks 41-aasta peale.

§ 5. Ehituslaenu tähtaja algus loetakse 1. maist sellel aastal, millal laenu esimene osa välja antud. Laenu tasumine ja intresside maksmine algab: puuhoonete ehitamisel 1. mail neljandal aastal

ja kiwi- ja sawihoonete ehitamisel 1. mail kuuendal aastal peale laenu esimese osa kättesaamist. Väljaantud laenu üksikud osad loetakse kokku üheks terwikuks. Igal tasumise-aastal hiljemalt 1. mail on laenusaaaja kohustatud maksma kunni täieliku wõla kustutamiseni terwest kättesaadud laenusummast:

1) 2% aastas intressi;

2) wõla tasumiseks: a) puuhoonete ehitamiseks antud laenusummast 3% ning b) kiwi- ja sawihoonete ehitamiseks antud laenusummast 2%.

Märkus. Laenusaajal on õigus laenu enne tähtaega terwelt wõi osaliselt tasuda, kuid ümmargustes summates, mitte alla 10 krooni wäärtuses.

§ 6. Riigimaade asunikkudele, kellele maad kindlate kruntidena kasutamiseks on antud 1. maist 1920. aastast peale vähemalt kuueaastase rendilepingu alusel ja kes esimese wiie rendiaasta jooksul oma krundile elumaja wõi lauda on ehitanud wastawalt põllutöoministeriumi poolt ülesseatud ehitusnõuetele, kui krundil selleks otstarbeks kasutatawaid hooned warem ei olnud, antakse rendi tasumiseks ihekorset toetust rahas:

1) elumaja ehitamise korral 100 krooni,

2) lauda ehitamise korral 50 krooni.

Märkus 1. Toetussumma antakse välja peale hoone sarikate alla wiimist ja arwatakse riigi poolt asunikkudele antawa ehituslaenu juurde.

Märkus 2. Toetuslaenu saamiseks on õigus ka endistel mõisatöolistel ja kandikohapidajatel, kes maad saanud.

§ 7. Tähtajaks mittemakstud summad loetakse wõlaks ja nende pealt arwatakse $\frac{1}{2}$ % kuus trahwi, poolikud kuud terweks lugedes. Kui wõlgnewad summad $\frac{1}{2}$ aasta jooksul peale tähtaega ei ole tasutud, nõutakse need wastuwaidlemata korras sisse.

§ 8. Põllutöoministril on õigus sellekohase palwe peale wiljaikalduse, rahe, tulekahju, karjataudide ning teiste loodusjõuliste õnnetuste korral wiiwitus-trahwi nõudmist ära jätta ja tasumise tähtaega pikendada kunni kolme aastani.

§ 9. Kui laenusaaaja on laenu ära tarwitanud teiseks otstarbeks, kui see määratud, nõutakse laenu wastuwaidlemata korras sisse ühes intresside ja trahwiga, arwates laenusaaamise päewast kunni tasumise päewani 2% kuus.

§ 10. Wabariigi Walitsusel on õigus määrusi anda laenude walitsemise, wäljaandmise, kindlustuse ja tasumise korra kohta.

§ 11. Käesolewa seaduse maksma-hakkamisega muudetakse 14. detsembril 1923. a. wastuwõetud asunikkudele ehitusaastatel toetusandmise seadus („Riigi Teataja“ nr. 150 — 1923. a.)

Juhataja **T. Kalbus**: Et Riigikogu üle 2-tunni töötanud on, kuulutan weerandtunnilise waheaaja.

Waheaeg algab kell 7.15 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **T. Kalbus**.

Sekretäri kohal sekretäär **J. Holberg**.

Juhataja **T. Kalbus**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

17. Muinaswarade Üldkommis-kaitse seadus — joni aruandja **II lugemisel. W. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri, § 1 ja § 2.

Muinaswarade kaitse seadus.

§ 1. Muinaswaradeks käesolewa seaduse mõttes loetakse:

A. Kinnismuinaswarad:

1) eelajaloolised asulad, wanad kalmud ja matmispaigad, maalinnad, linnamäed ja tornimäed, ohwrikiwid, kirjaga kaetud kinnised kiwid ja kaljud;

2) legendaarsed ja ajaloolised mälestuskohad, nagu „Kalewisängid“, lahinguwäljad, karistusasemed;

3) endiste kindluste, lõsside, kloostrite, kirikute ja kabelite wärawad;

4) ajalooliselt wõi kunstiajalooliselt tähtsad ehitused ja ehituste rühmad;

5) loodusmuinaswarad, nagu ohwri-paigad, hiiepuud ja pühad allikad;

6) kõik muud niisugused inimeste tehtud wõi looduslikud esemed, mis säilitawad rahvuslikke wõi teaduslikke mälestusi endisajast.

B. Wallasmuinaswarad:

1) kõik maapõuest, kalmudest, waretetest, weest wõi mujalt leitud eelajaloolised ja ajaloolised esemed;

2) kirikute inwentaar — ajalooliselt wanad skulptuurid, maalid, haruldased riistad, häbipingid jne.;

3) kaitse alla wõetud ehitustes leidu-wad endisaega iseloomustawad esemed;

4) haruldased kodumaa ja kodumaasse puutu-wad trükitooted, arhiwaalid ja erilise tähtsusega ajaloolised dokumendid;

5) etnograafilised, numismaatilised ja heraldilised kogud;

6) kultuur- ja kunstiajaloolised asjad, millel eriline ajalooline wäärtus.

§ 2. Seaduse kaitse all seisawad kõik muinaswarad, mille rahvuslik, teaduslik wõi kunstiajalooline tähtsus tunnustatud käesolewas seaduses ettenähtud korras.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb):

§ 3. Muinaswarade kaitset teostab haridusminister temale alluwa muinasnõukogu abil.

Muinasnõukogu wõimkonda kuulub: muinaswarade wäärtuse tunnustamine, nende hindamine ja registreerimiseks ettepanemine ja üldse kõigi küsimuste lahendamine; mis muinaswarade kaitsega seotud. Muinasnõukogu moodustawad Tartu ülikooli muinasteaduse, kunstiajaloo, Eesti ja põhjamaade ajaloo professorid, Eesti rahwa muuseumi juhataja ja haridusministri poolt nimetatud nõukogu juhataja. Wastawate küsimuste asjus kuuluwad nõukogusse ka riigi ehituspeawalitsuse esitaja, riikliku keskarhiwi juhataja ja kohaliku omawalitsuse esitaja. Juhataja puudumisel täidab tema aset keegi muinasnõukogu poolt tema liigete hulgast walitud asetäitja. Muinasnõukogu tegutseb tema enda poolt wäljatöötatud ja haridusministri poolt kinnitatud kodukorra alusel. Tema otsused kinnitab haridusminister.

Märkus 1. Kui mõni wastawaist professuuridest wakant on, määratakse wastaw nõukogu liige haridusministri poolt isikute hulgast, keda selleks esitab Tartu ülikooli filosoofia teaduskond.

Märkus 2. Muinasnõukogu istungitest wõtawad nõukogu kutsel nõuandwa häälega osa nende kodumaaliste teaduslikkude ühingute esitajad, kes ülewal peawad üldsusele awatud muuseume.

Ma teen ettepaneku § 3 kümnen-das reas wõtta sõnade „riigi ehituspeawalitsuse esitaja“ asemele „teedeministeriumi esitaja“, silmas pidades, et ehituspeawalitsus on likwideeritud.

Juhataja **T. Kalbus**: Aruandja poolt on tehtud ettepanek, käesolevast paragrahwist wälja jätta sõnad „riigi ehituspeawalitsuse esitaja“ ja selle asemele wõtta „teedeministeeriumi esitaja“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud.

Panen § 3 ühes wastuwõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 3 ühes parandusega wastu wõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 4—15.

§ 4. Kaitsetawaid muinaswarasid registreerib haridusministeerium muinasnõukogu abil.

§ 5. Registreerimisest teatatakse muinaswara omanikule ja kohalikule linna- wõi maakonnawalitsusele, kelle piirkonnas muinaswara asub. Kohalik omawalitsus on kohustatud kõigi tema piirkonnas asuwate registreeritud muinaswarade nimekirja korras pidama ja nende alalhoiu järgi walwama. Kui alalhoid puudulik wõi kui muinaswara ähwardab häwinemine, on kohalik omawalitsus kohustatud sellest wiibimata teatama haridusministeeriumile.

§ 6. Muinaswara registrist mahakustutamine sünnib haridusministri otsusel muinasnõukogu arwamise põhjal. Registrist mahakustutamise teatatakse asja omanikule ja wastawale omawalitsusele (§ 5).

§ 7. Eraomanduses olewate muinaswarade kohta maksawad järgmised kitsendawad kaitseabinõud:

- 1) wäljaweo keeld;
- 2) riigi ostueesõigus muinaswara müümise korral;
- 3) pärandusjagamise kitsendus;
- 4) muinaswarade omandamine sundwõõrandamise teel;
- 5) muinaswarade ilme muutmiskeeld;
- 6) järewalwe parandustööde järele;
- 7) kaewamiste ja ehitustööde seisma-panek ja keeld.

Missuguseid kaitseabinõusid üksikul juhtumisel tarwitusele wõtta, otsustab haridusminister muinasnõukogu arwamist ära kuulates käesolewas seaduses ettenähtud piirides.

§ 8. Arheoloogilisel otstarbel ette wõtawaks kaewamisteks annab luba haridusministeerium muinasnõukogu wastawa ettepaneku põhjal. Kui maaomanik keeldub lubamast oma maal kaewamisi ette wõtta, läheb asi ühes muinasnõukogu motiweeritud arwamisega haridusministri ettepanekul Wabariigi Walitsuse otsustada. Kaewamiste tagajärgede üle tuleb aru anda muinasnõukogule.

§ 9. Kui ehitus-, põllu- ja kaewamiswõi muude sarnaste tööde juures puututakse kokku kinnismuinaswaraga, kalmuga wõi mõne muu muinasleiupaigaga, on ette wõtja kohustatud tööd seisma jätma sel määral, et leiukoht puutumata jääks, ja sellest kohe teatama haridusministeeriumile, kes asjatundja kohale saadab. Neil juhtumistel, mil tööde seismajätmine oleks tehniliselt wõimatu wõi eriliselt suurte ainelist kahjudega ühendatud, on ette wõtja õigustatud tööd jätkama, leiust wiibimata teatades haridusministeeriumile, kes asjatundja kohale peab saatma. Wiimastel on õigus ajutiselt kunni haridusministeeriumi otsuseni töid seisma panna, et leiukoht puutumata jääks.

§ 10. Kahjud, mis saab maaomanik muinaswarade kaewamisel wõi ette wõtja töö seismajätmisel, tasutakse omaniku wõi ette wõtja nõudel haridusministeeriumi poolt wastastikuse kokkuleppe alusel. Kui kuu kuu jooksul ei saawutata kokkulepet kahjude suuruse kohta, määrab kahjude suuruse kindlaks kolme kuu jooksul kolmeliikmeline hindamiskommisjon, kelle ühe liikme määrab haridusministeerium, — teise kahjusaaaja ja kolmanda — wastaw rahukogu rahukohunikku hulgast. Kommisjoni otsuste peale edasikaebust ei ole.

Tasu maksetakse wälja kolme kuu jooksul pärast kokkuleppe saawutamist wõi hindamisotsuse tegemist.

§ 11. Kõik maast, weest ja mujalt peale käesolewa seaduse maksmahakkamist leitawad wallasmuinaswarad, mis nii wanad, et nende omanikku ei teata, lähewad riigi omanduseks. Kui kaewamine ette wõetud mõne teatawa muuseumi otsekohesel ülesandel, wõib leiu paigutada sellesse muuseumi.

§ 12. Nõudmise korral maksab riik leidjale tasu leiu täieliku antiikwäärtuse suuruses, mille määrab kindlaks haridusminister muinasnõukogu ettepanekul.

Riigi kulul toimepandud kaewamistel saadud leiu eest tasu ei makseta.

§ 13. Leidasjad tulewad leidmisolekus ja kõik asjad üheskoos haridusministeeriumile üle anda wõi, leiust otsekohe haridusministeeriumile teatades, nad ajutiselt alal hoida, kunni tarwilikkude korralduste tegemiseni haridusministeeriumi poolt.

Leidasju ei tohi puhastamise, haljastamise, wiilimise, murdmise wõi muul teel rikkuda ega asjade üksikuid osi üksteisest lahutada.

Omawalitsused on kohustatud haridusministeeriumi kulul edasi toimetama muinaswaru, mis leidjad edasisaatmiseks neile annawad.

§ 14. Registreeritud kinnismuinaswarasid on keelatud häwitada, rikkuda wõi haridusministri loata mõnel teisel wiisil nende ilmet oluliselt muuta.

Registreeritud kinnismuinaswarade restaureerimine ja parandamine sünnib haridusministri järewalwel. Omanikud on kohustatud wastawad plaanid haridusministrile kinnitamiseks esitama.

Haridusminister otsustab asja kahe nädala jooksul. Ei järgne selle aja jooksul keeld, loetakse plaan kinnitatuks. Otsuse wastu wõib administratiiw korras kaewata.

§ 15. Kui muinaswaradeks registreeritud ehituste omanikud, tähele panemata muinasnõukogu sellekohaseid meeldetuletusi, ei kaitse neid ehitusi häwinemise wõi tuntawa halwenemise eest, siis wõidakse neid haridusministri algatusel omandada riigile sundwõõrandamise teel.

Sundwõõrandamine sünnib seaduste kogus X köites §§ 575—593 ettenähtud korras, kusjuures § 582 tähendatud komisjoni kohuseid täidab muinasnõukogu.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb):

„§ 16. Registreeritud wallasmuinaswarasid on keelatud häwitada wõi rikkuda, samuti nende ilmet muuta restaureerimise ja parandamise kaudu wõi mõnel teisel wiisil. Samuti on keelatud registreeritud muinaswarasid ilma loata wälismaale wiia. Neid registreeritud wallasmuinaswarasid, mis moodustawad ühes koos tüübilise terwiku, on keelatud ilma loata üksikult wõõrandada wõi pärandada wõi päranduse jagamisel jaotada. Neid registreeritud wallasmuinaswarasid, mis teatawa kinnismuinaswaraga ühes

paigas asudes moodustawad sellega stiililise üksuse, on keelatud ilma loata wõõrandada wõi sellest kinnismuinaswarast ümberpaigutamise teel lahutada. Registreeritud awalikke antikwariaalide kogusid, kiriklikku inwentaari ja riigi ning omawalitsuse päralt olewaid muinaswarasid ei wõi ilma loata wõõrandada.

Kõigil neil juhtumistel annab wastawa loa haridusminister muinasnõukogu otsuse põhjal.

Märkus. Testamendi korralduste kohta, mis on wastolus käesolewa paragrahwiga, on maksew B. e. s. § 2787.“

Teen ettepaneku käesolewas märkuses § 2787 järele weel juurde lisada „ja § 2788“, milles räägitakse sellest, et testament muus osas jääb maksma.

Juhataja **T. Kalbus**: Kõigepealt tuleb hääletamisele aruandja ettepanek, märkusesse juurde wõtta „ja § 2788“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Panen § 16 ühes wastuwõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 16 ühes parandusega wastu wõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 17—21.

§ 17. Järewalwet muinaswarade parandustööde järgi teostab haridusministeerium muinasnõukogu arwamist ära kuulates. Samuti on haridusministeeriumil õigus nii riigile ja omawalitsusele kui ka eraisikuile kuuluwaid muinaswarasid parandada ja restaureerida selleks määratud krediitide piirides.

§ 18. Kui üksikute registreeritud wallasmuinaswarade wõi nende kogude omanik ei suuda neid konserweerida ega häwinemise eest kaitsta, wõib haridusministeerium muinasnõukogu ettepanekul omanikule tähtaja määrata tarwilikkude kaitseabinõude käsitusele wõtmiseks; kui omanik määratud tähtaja jooksul ettekirjutatud abinõusid käsitusele ei wõta, wõib haridusministeerium neid asju ajutiselt tasuta hoiule wõtta ja mõnesse muuseumisse hoiule paigutada kunni omaniku poolt nende korralik alalhoidmine ei ole tagatud.

§ 19. Eraomanduses olewate registreeritud wallasmuinaswarade müügist tu-

leb teatada haridusministeeriumile. Riigil on niisugusel juhtumisel ostueesõigus, mida ta võib teostada 14-päeva jooksul teadaande kättesaamisest arwates. Ostueesõiguse teostamise kohta saadetakse ostu-müügi lepingu osalistele teadaanne. Ostuhind maksetakse müüjale wälja ühe kuu jooksul peale teadaande kätte toimetamist. Selle määruse wastu käiwad wõõrandamise tehingud tühistatakse haridusministeeriumi nõudmisel kohtulikult korras.

Registreerimisega seotud kohustused lähewad ühes muinaswaraga tema uuele omanikule üle.

§ 20. Kaitsetawate muinaswarade registreerimise ning käesolewas seaduses ettenähtud kaitseabinõude käsitamise kohta on haridusministril õigus sundmäärusi wälja anda, ära kuulates muinasnõukogu arwamist.

Sundmäärustest üleastujaid karistatakse rahukohtu trahwiseaduse § 29 põhjal.

Muinaswarade wäljaweo keelu rikku-mise korral konfiskeeritakse muinaswara riigi omanduseks.

§ 21. Wabariigi Walitsusel on õigus oma määrusega lähemalt korraldada registreeritud muinaswarade nimekirja pidamist ja nende alalhoidmise järele walwamist omawalitsuse asutuste poolt (§ 5.)

18. Stokholmis 1924. a. sõlmitud üleilmilise postikonwentsiooni ja kokkulepete kinnitamise seadus — II lugemisel.

Wäliskommissjoni aruandja **A. Tupits** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri, §§ 1 ja 2.

Stokholmis 1924. a. sõlmitud üleilmilise postikonwentsiooni ja kokkulepete kinnitamise seadus.

§ 1. Tunnustatakse kinnitatuks üleilmilise postiliidu kongressil Stokholmis 1924. aasta 28-dal augustil sõlmitud:

a) Üleilmiline postikonwentsioon — Convention postale universelle — ja konwentsiooni lõpuprotokoll — Protocole final de la convention;

b) kokkulepe awaldatud wäärtusega kirjade ja kastikeste üle — Arrangement concernant les lettres et les boites avec valeur déclarée — ja lõpuprotokoll — Protocole final;

c) kokkulepe postpakkide üle — Arrangement concernant les colis postaux — ja kokkuleppe lõpuprotokoll — Protocole final de l'arrangement;

d) kokkulepe posttransfertide üle — Arrangement concernant les mandats de poste;

e) kokkulepe ajalehtede ja perioodiliste wäljaannete aboneerimise üle — Arrangement concernant les abonnements aux journaux et éerits périodiques.

§ 2. Postikonwentsiooni ja kokkulepete ning nende lõpuprotokollide algtekstid ühes eestikeelse tõlkega awaldatakse ühes käesolewa seadusega.

19. Stokholmis 1924. a. sõlmitud postikokkulepetega ühinemise seadus — II lugemisel.

Wäliskommissjoni aruandja **A. Tupits** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri, § 1 ja § 2.

Stokholmis 1924. aastal sõlmitud postikokkulepetega ühinemise seadus.

§ 1. Ühineda üleilmilise postiliidu kongressil Stokholmis 1924. aasta 28. augustil sõlmitud:

a) kokkuleppega postikassangu üle — Arrangement concernant les recouvrements;

b) kokkuleppega posti ülekannete üle — Arrangement concernant les virements postaux — ja lõpuprotokolliga — Protocole final.

§ 2. Kokkulepete ning nende lõpuprotokollide algtekstid ühes eestikeelse tõlkega awaldatakse ühes käesolewa seadusega.

20. Eesti wabadussõjas langenud Eesti sõdurite sõjawäljahaudade korrashoidmise seadus — II lugemisel.

Omawalitsuse komisjoni aruandja **M. Juhkam** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—4.

Eesti wabadussõjas langenud Eesti sõdurite sõjawäljahaudade korrashoidmise seadus.

§ 1. Eesti wabadussõjas langenud Eesti sõdurite sõjawäljahaudade jäädwustatakse. Sõjawäljahaudade asupaikade kindlakstegemine ja korrashoidmine on walla omawalitsuste kohus.

Wälisriikide langenud sõdurite sõjajäljahauad peetakse korras käesolewa seaduse alustel sellekohaste Eesti wabariigi poolt sõlmitud rahwuswaheliste lepingute põhjal.

§ 2. Omanikud, kelle maa peal sõjajäljahauad asuwad, on kohustatud § 1. tähendatud omawalitsustele haudade üles tegemiseks ning korrashoidmiseks ligi pääsu wõimaldama.

§ 3. Sõjajäljahaudade korrashoidmiseks antakse tarbekorral walla omawalitsustele toetust siseministeriumi eelarwe järele.

§ 4. Siseministril on õigus wastawate maakonnawalitsuste ettepanekul anda käesolewa seaduse teostamiseks lähe maid määrusi.

21. Loomataudide Üldkommissi-
wastu wõitlemise joni aruandja **J.**
seaduse § 6. muut- **W o i m a n** kannab
mise seadus — ette ja eraldi
II lugemisel. hääletamisel
wõetakse wastu
nähtawa enamusega seaduse-
eelnõu pealkiri ja tekst.

Loomataudide vastu wõitlemise seaduse § 6. muutmise seadus.

Loomataudide vastu wõitlemise seaduse § 6 („Riigi Teataja“ nr. 60 — 1923. a.) muudetakse järgmiselt:

Selle seaduse põhjal on põllutööministril õigus wälja anda sunduslikke määrusi, eriti loomade ja loomasaaduste weokorralduse ning sisse- ja wäljaweo kohta, kokku leppides tarbekorral teiste ministeriumidega, kui wäljaantaw määrus nende wõimkonda puudutab.

Märkus. Omawalitsuste asutuste sunduslikud määrused loomataudide kohta peawad kooskõlas olema selle seadusega ja põllutööministeriumi sunduslikkude määrustega.

22. Puuwilja wäl- Rahaasjan-
jaweo kontrolli duse komisjoni
seadus — ni aruandja **K.**
II lugemisel. **T o n k m a n** kan-
nab ette ja eraldi
hääletamisel wõetakse wastu
nähtawa enamusega seaduse-
eelnõu pealkiri ja §§ 1—11.

Puuwilja wäljaweo kontrolli seadus.

I.

§ 1. Puuwilja wõib Eestist wälja wedada ainult käesolewas seaduses ettenähtud alustel ja korras.

§ 2. Käesolewa seaduse alla ei kuulu saadetised (post-, raudtee-, laewa- ja muud) kunni 10 klgr. raskuseni ning puuwili, mis kaasa wõetakse isiklikuks tarwituseks, kuid mitte üle 20 klgr.

§ 3. Isikud ja asutused, kes soowiwad Eestist puuwilja wälja wedada, peawad endile sellekohased load wõtma. Lubade wäljaandmisel tuleb nõuda, et eksportööridel oleksid ekspordi nõuetele wastawad ruumid ja sisseseaded. Load annab põllutööminister kokkuleppel kaubandustööstusministriga.

§ 4. Eestist wõib wälja wedada puuwilja, mis põllutööministri erimääruste nõuete kohaselt wäljaweoks kõlbulikuks tunnistatud ning warustatud wäljaweo kontrollmäärgiga.

§ 5. Puuwilja wäljaweo kontrolli teostab põllutööministerium wastawate orgaanide kaudu.

§ 6. Puuwilja wäljaweo kontrolli teostamise kulude kattteks wõetakse wälja weetawa puuwilja pealt erimaksu, mille normi määrab kindlaks Wabariigi Walitsus põllutööministri ettepanekul. Tähendatud erimaks ei wõi tõusta üle 1% wäljaweetawa puuwilja hinnast. Kontrollerimise kuludest ülejäänud summa kulutatakse aiaasjanduse edendamiseks.

§ 7. Põllutööministril on õigus käesolewa seaduse teostamiseks erimäärusi wälja anda.

II.

§ 8. Ettetwõtete juhatajaid ja üksikuid isikuid, kes § 4. nimetatud kontrollmärkisid käesolewa seaduse wõi selle seaduse § 7. põhjal põllutööministri poolt wäljaantawate erimääruste wastaselt tarwitawad, karistatakse rahatrahwiga kunni 50.000 margani wõi arestiga kunni 1½ kuuni; peale selle wõib kohus süüdlastelt isikutelt, kui ka ettetwõtetelt, kelle juhatajateks süüdlased isikud olid, ära wõtta kontrollmärkide tarwitamise õiguse kunni ühe aastani.

§ 9. Ettetwõtete juhatajaid ja üksikuid isikuid, kes wäljaweoks kõlbuliku puuwilja hulgas esitawad wäljaweo kontrollile teadlikult wäljaweoks mittekõlbulikku puuwilja, karistatakse rahatrahwiga kunni 100.000 margani wõi arestiga kunni 3 kuuni; peale selle wõib kohus süüdlastelt

isikutelt ja ettevõtetelt, kelle juhatajateks süüdlased isikud olid, ära võtta õiguse puuvilja välja vedada kunni 2 aastani.

§ 10. Selle seaduse §§ 8 ja 9 ettenähtud süüteo alluvad rahukohtunikule.

§ 11. Põllutööministril on õigus §§ 8 ja 9 ettenähtud käesoleva seaduse ja väljaveo erimääruste rikkumise korral ajutiselt kunni kohtuotsuse jõusse astumiseni süüdistatavatelt isikutelt ja ettevõtetelt, kelle juhatajaks süüdistatawad isikud olid, ära võtta kontrollmärkide tarvitamise ning puuvilja väljaveo õiguse.

23. Eesti ja Türgi vahelise sõpruslepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri, § 1 ja § 2.

Eesti ja Türgi vahelise sõpruslepingu kinnitamise seadus.

§ 1. Sõprusleping Eesti ja Türgi vahel, mis 1. detsembril 1924. a. Warsawis sõlmitud, tunnistatakse kinnitatuks.

§ 2. Lepingu tekst avaldatakse alljärgnevalt ühes käesoleva seadusega.

24. Tuletõrje seaduse § 10 muutmise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **M. Juhkam** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Tuletõrje seaduse § 10 muutmise seadus.

Tuletõrje seaduse („Riigi Teataja“ nr. 72/73 — 1924. a.) § 10 muudetakse järgmiselt:

„§ 10. Sennised wabatahtlikud tuletõrje ühingud, kes käesoleva seaduse nõuetele ei wasta ja endid nendele wastawalt kunni 1. jaanuarini 1925. a. ümber ei korralda, lõpetawad tegewuse oma põhikirjas ettenähtud korras“.

25. Loteriide seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **A. Tamm** kannab ette ja nähtawa enamusega wõe-

take wastu seaduseelnõu pealkiri.

Loteriide seaduse täiendamise seadus. Aruandja **A. Tamm** (loeb):

Seadusandliku delegatsiooni poolt 2. augustil 1919. a. wastuwõetud seadus loteriide kohta („Riigi Teataja“ nr. 53 — 1919. a.) täiendatakse järgmiselt:

§ 6¹. Kui wõitudeks on raha, on loteriide toimepanijad kohustatud müügile tulewate piletite (looside) ja wõitude arwu ja hindade, kui ka loosimise wiisi, aja ja koha üle „Riigi Teatajas“ ja ühes kohalikus ajalehes, enne piletite müügi algust, kuulutama.

Samuti on nad kohustatud käesolewas paragrahwis ettenähtud korras kuulutama § 1. tähendatud asutuste poolt lubatud loosimise tähtaja edasilükkamisest, kui ka peale loosimist awaldama wõitude nimekirja.

M. Juhkam (töer.): Mina leian, et nõue kuulutamise kohta „Riigi Teatajas“ waewalt otstarbekohane on. Esiteks sellepärast, et „Riigi Teatajat“ wõrdlemisi wähe loetakse, ja teiseks on „Riigi Teataja“, nagu teada, igasuguse materjaliga wäga täidetud ja koormatud. Kui meil oleks kaks sarnast lehte, nagu Wene ajal oli, üks „Sbornik usakonenii i rasporjashenii“ ja teine „Prawitelstwennõi westnik“, siis ei oleks lugu nii halb. Praegu kipub aga „Riigi Teataja“ liig suureks ja liig kirjuks minema. Ka leian ma, et nõue kuulutamise kohta „Riigi Teatajas“ paneks seltside peale suured kulud, sest tihtipeale wõtawad loteriide kuulutused oma alla terwed aja-lehtede kuulutuseküljed. Eralehed wõiwad seltsidele wastu tulla, wõiwad teha hinnaalandust, „Riigi Teataja“ seda muidugi teha ei saa. Küll leian ka mina, et wäljaloosimise aja üle kuulutada laiemalt tuleks, kus aga, see pole tähtis. Wastawalt sellele teen ettepaneku — wõtta § 6¹ järgmiselt: „Kui wõitudeks on raha, on loteriide toimepanijad kohustatud müügile tulewate piletite (looside) ja wõitude arwu ja hindade kui ka loosimise wiisi, aja ja koha üle enne piletimüügi algust kuulutama ühes pealinna, ja kui loterii kohalik, siis ühes wastawas kohalikus ajalehes.“

Samuti on nad kohustatud käesolewas paragrahwis ettenähtud korras kuulutama § 1. tähendatud asutuste poolt lubatud loosimise tähtaja edasilükkamist, kui ka pärast loosimist awaldama wõitude nimekirja“.

Juhataja **T. Kalbus**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Tamm**: Mina waidlen selle ettepaneku wastu. Seda küsimust kaaluti ka üldkommisjonis ja tuldi otsusele, et ei ole see asjaolu nii raske. Igas wallas, igas kontoris käib „Riigi Teataja“, ja ka meie wäikene rahwas on niiwõrd arenenud, et wõiks juba küll ära harjuda sellega, et niisugused suurema ulatusega küsimused trükitakse „Riigi Teatajas“ ja inimesed, keda see huwitab wõiwad igas ligemas wallamajas „Riigi Teatajast“ waadata. See ei ole raske. Kuna aga teiste kohalikkude ajalehtedega on lugu palju hullem, sest need lehed muutuwad ühtelugu, ühel aastal käib üks, teisel teine, aga „Riigi Teataja“ on kõigile wastuwõetaw, ja sellepärast ka üldkommisjon oma enamuses asus sellele seisukohale, et peab walitsuse redaktsiooniga leppima ja toetama seadust, mis nõuab „Riigi Teatajas“ trükkimist. Sellepärast mina härra Juhkam'i ettepanekuga ühineda ei saa.

Juhataja **T. Kalbus**: On tehtud kaks ettepanekut: üks rkl. Juhkam'i poolt, mis ta ette kandis — § 6¹ uues redaktsioonis wastu wõtta ja teine — rkl. Tamm'e poolt, wõtta wiimases lõikes „§ 1“ asemele „§ 2“. See ettepanek tuleb igal juhtumisel hääletamisele, ükskõik kas wastu wõetakse rkl. Juhkam'i wõi üldkommisjoni ettepanek § 6¹ kohta.

Panen hääletamisele rkl. Juhkam'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Nüüd panen hääletamisele rkl. Tamm'e ettepaneku, wõtta „§ 1.“ asemel „§ 2“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Panen hääletamisele seaduseelnõu teksti ühes parandustega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu tekst wastu wõetud.

26. Noortemeeste sõjakooli kaswandikkudeks wastuwõtmise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Et aruandja puudub, siis palun komisjoni esimeest aruandja kohuseid täita.

Riigikaitse komisjoni aruandja **A. Anderkopp** kannab et-

te ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Noortemeeste sõjakooli kaswandikkudeks wastuwõtmise seaduse muutmise seadus.

12. augustil 1921. a. ajutise walitsuse korra § 12-a põhjal Wabariigi Walitsuse poolt wastuwõetud seadus noortemeeste wastuwõtmise kohta sõjakooli kaswandikkudeks („Riigi Teataja“ nr. 71 — 1921. a.) muudetakse ja täiendatakse järgmiselt:

3) Sõjakoolis omandatud hariduse eest on kadetid kohustatud teenima pärast sundusliku ja tegeliku teenistusaja ärateenimist iga üldklassis möödasaadetud aasta eest 1 aasta.

Spetsiaalklassides õppimise eest teenistuse kohustust ei ole.

Sõjakoolis omandatud hariduse eest teenistuse aja wäljaarwamisel loetakse 6 kuud kunni 1 aastani terweks aastaks, aega alla 6 kuud arwesse ei wõeta.

5) Kadettidele ei wõeta sõjakoolis wiibimise aeg kaitsewäeteenistuse kohustuse aja arwesse. Teenimata jäänud sundusliku teenistusaja on nad kohustatud ära teenima pärast sõjakoolist lahkimist, kusjuures neil teenida tuleb samal määral, kui nende ealistel samas wäelägis.

Teenistusaeg sõjakooli üldklassis omandatud hariduse eest arwatakse eraldi sundusliku tegeliku teenistuse ajast ning mõlemate aegade wäljateenimine sünnib eraldi.

27. Kaitsewäelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Juhataja **T. Kalbus**: Riigikaitse komisjoni aruandja puudumise pärast palun aruandja kohuseid täita riigikaitse komisjoni esimeest Anderkopp'i.

Riigikaitse komisjoni aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Kaitsewäelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seadus.

Riigikogu poolt 19. detsembril 1924. a. wastuwõetud rahwawäelaste ja nende

perekondade pensioniseadus („Riigi Teataja“ nr. 149, 1924. a.) § 11. muudetakse järgmiselt:

§ 11. Kellelgi ei ole õigust saada ühel ja samal ajal kahte pensiooni ega pensiooni riigikassast ja ühtlasi palka teenistuse eest, mis annab õiguse pensionisaamiseks samast allikast.

Selle määruse alla ei käi:

a) lesknaised, kes saavad pensiooni mehe teenistuse eest ja

b) § 35. nimetatud isikud, kes tööwõime osaliselt kaotanud.

28. Kaitsewäelaste korteriga warustamise määruse tühistamise seadus — II lugemisel.

Riigikaitse komisjoni aruandja **H. Laretei** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Kaitsewäelaste korteriga warustamise määruse tühistamise seadus.

Wabariigi Walitsuse poolt 30. septembril 1921. a. ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal wastuwõetud ajutine määrus ohwitseride ja sõjawäeametnikkude korteri, kütte ja walgustuse asjus („Riigi Teataja“ nr. 87 — 1921. a.) tühistatakse 1-st jaanuarist 1925. a. arwates.

29. Eesti ja Ameerika Ühisriikide wahel sõlmitud kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

Riigikaitse komisjoni aruandja **H. Laretei** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri, § 1 ja § 2.

Eesti ja Ameerika Ühisriikide wahel sõlmitud kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus.

§ 1. Eesti ja Ameerika Ühisriikide wahel 2. märtsil 1925. aastal Washingtonis nootide wahetamise teel sõlmitud kaubanduslik kokkulepe tunnustatakse kinnitatuks.

§ 2. Wahetatud nootide tekst ühes eestikeelse tõlkega awaldatakse ühes käesolewa seadusega.

30. Merekindluste jaoks Wiimsi rannas 1638 ruutmeetri suuruse maa-ala wõõrandamise seadus — II lugemisel.

Riigikaitse komisjoni aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri, § 1 ja § 2.

Merekindluste jaoks Wiimsi rannas 1638 ruutmeetri suuruse maa-ala wõõrandamise seadus.

§ 1. Merekindluste jaoks wõõrandatakse Harjumaal, Wiimsi wallas, Hiire nr. 142 talu, kreposti nr. 9337 maast, üks tuhat kuussada kolmkümmend kaheksa ruutmeetrit maad, Wabariigi Walitsuse poolt 24. aprillil 1925. a. kinnitatud plaani järgi.

§ 2. Tasu wõõrandatud maa eest makstakse maaomanikule riigi poolt wõõrandatud kinniswarade kohta käiwate üldiste seaduste alusel, sõjaministeeriumi krediidist.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

„§ 3. Sõjaministeeriumile antakse õigus wõõrandatud maa-ala wõtta oma waldamisele kohe pärast üleskirjutamist, tsiwiil seadustiku (S. k. X köide, 1912. järjes) § 595^a ettenähtud korra järgi.“

Siin teen ma ettepaneku, klambrites tähendatud „1912. järjes“ asemel wõtta „1914. wäljaandes“, kuna wiimane uuem ja selgem.

Juhataja **T. Kalbus**: Panen § 3 ühes aruandja parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 3 wastu wõetud.

31. Riigikohtu koosseisu ja prokuratuuri suurendamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **A. Jõeäär** (loeb): „Riigikohtu koosseisu ja prokuratuuri suurendamise seadus.“

Panen ette seaduse pealkirjaks wõtta „Riigiasutuste koosseisude muutmise seadus“. Sarnasel korral oleks wõimalik käesolewa seadusega maksma panna niihästi Riigikohtu koosseisu ja prokuratuuri suurendamise seadus, riigiasutuste koosseisu muutmise seadus, kui ka rahu-

kogude kohtupristawite arwu suurendamise seadus. Üldkommisjon on ka selle ettepanekuga nõus ja ka härra kohtuminister on sellega ühinenud ja tegelikult oleks need kolm seadust ühe korruga esitatud, kuid ainult selle tõttu on nad kolme seaduseelnõu kuju omanud, et neid mitte korruga pole esitada saadud, sest suurendamised tulid aeg-ajalt.

Juhataja **T. Kalbus**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud wõtta uus pealkiri: riigiasutuste koosseisude muutmise seadus. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 11 häält, vastu 18 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen seaduseelnõu pealkirja komisjoni poolt esitatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusena on pealkiri vastu wõetud.

Aruandja **A. Jõeäär** (loeb):

„Lisas nr. 1 riigi 1925. a. eelarwe juurde („Riigi Teataja“ nr. 53/54 — 1925. a. lhk. 282) kindlaks määratud Riigikohtu liigete arwu suurendatakse seitsme pealt kaheksa peale ja Riigikohtu abiprokuröride arwu ühe pealt kahe peale.“

Üldkommisjoni nimel panen ette seaduse tekst järgmiselt vastu wõtta: „Riigiasutuste koosseisudes (Lis nr. 1 riigi 1925. a. eelarwe juurde; „Riigi Teataja“ nr. 53/54 — 1925. a. lhk. 282) kindlaks määratud Riigikohtu liigete arwu suurendatakse 7 pealt 8 peale, Riigikohtu abiprokuröride arwu 1 pealt 2 peale, rahukogude alaliste liigete arwu 27 pealt 39 peale ja rahukogude kohtupristawite arwu 22 pealt 26 peale.“

Siin on jällegi ühenduses need kolm seadust, mille pealkiri wälja kukkus, kuid III lugemisel teen ma wastawad ettepanekud uuesti.

Juhataja **T. Kalbus**: On ettepanek tehtud seadus järgmiselt vastu wõtta: „Riigiasutuste koosseisudes (Lis nr. 1 riigi 1925. a. eelarwe juurde; „Riigi Teataja“ nr. 53/54 — 1925. a. lhk. 282) kindlaks määratud Riigikohtu liigete arwu suurendatakse 7 pealt 8 peale, Riigikohtu abiprokuröride arwu 1 pealt 2 peale, rahukogude alaliste liigete arwu 27 pealt 39 peale, ja rahukogude kohtupristawite arwu 22 pealt 26 peale.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt

on 10 häält, vastu 25 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen seaduseelnõu teksti hääletamisele komisjoni poolt esitatud kujul. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusena on tekst vastu wõetud.

32. Eesti Punase Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Risti heaks wõetawa lõbustusmaksu seadus — Luur: Austatud Riigikogu liikmed! Et I lugemisel.

Punase Risti heaks wõetawal maksul on puudunud seaduslik alus, mille põhjal seda maksu siia maani on wõetud, siis on hakatud ära kasutama seda wõimalust ja Punase Risti heaks lõbustusmaksu sissekasseerimine oli seotud teatud raskustega. Et neist raskustest üle saada, on Wabariigi Walitsuse poolt esitatud uus seadus, mis kindlaks määrab Punase Risti heaks wõetawa maksu normi. See seadus on konstrueeritud järgmistel põhimõtetel. Kõigepealt on maksma pandud põhimõte, et lõbustusmaksu tuleb wõtta lisana sellele maksule, mida saawad linnad, alewid ja maakonnad oma kasuks. Punase Risti heaks wõetaw maks teeks wälja 10% lisana sellele maksule, mida saawad linnad, alewid ja maakonnad. Edasi on wõetud seadusesse see põhimõte üles, et tuleks wabastada Punase Risti maksust need peod ja etendused, mis ette nähtud kultuurkapitaali seaduses. See põhimõte on üles wõetud sellepärast, et ühtlustada maksusüsteemi ja sellepärast jääb Punase Risti maksust terve rida etendusid wabaks ning selle tõttu wähenewad ka sissetulekud, mis enne olid kawatsetud Purasele Ristile määrata. Wabariigi Walitsuse eelnõus oli ette nähtud 15%, aga rahaasjanduse komisjon wähenendas seda normi 5% wõrra, nõnda, et Punane Rist saab ainult 10%. Edasi on rahaasjanduse komisjonis arwamisele tulnud, et wahetalituse rahad, mida siia maani on saanud omawalitsuse asutused, kes Punase Risti maksu sisse kasseerinud, ära peawad jääma. Lõpuks arwati heaks, et Punase Risti maks tuleks wõimalikult sagedasti sisse nõuda, et sellest Punasel Ristil ka kasu oleks, sest muidu on nähtusi tulnud awalikuks, kus Punane Rist aastate wiisi maksu kätte ei ole saanud. Käesolewa aasta eelarwes oli ette nähtud Punase Risti sissetulekuid umbes 4

miljonit marka, kuna nüüd selle seaduse wastuwõtmisega, kus teatud kitsendused sees on, kahaneb see summa tuntawalt. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **T. Kalbus**: (Häälataakse.) Nähtawa enamusega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Luur**: Teen ettepaneku käesolewa seaduseelnõu I ja II lugemise wahel kokukorras ettenähtud 3-päewast waheaega mitte pidada.

Juhataja **T. Kalbus**: (Häälataakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

33. Seminaaride seaduse muutmise seadus — I lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja **H. Bauer**: Austatud Riigikogu liikmed!

Õpetajate seminaaride seaduse 4-as paragrahw kõlab järgmiselt: „Seminaaril on 6 klassi, mis nimetatakse õpeaastate järgi I, II, III, IV V ja VI klassiks. Kaks esimest töötawad gümnaasiumide alamä astme ühise õpekawa järgi (awalikkude keskkoolide seadus § 21), III ja IV klass jätkawad peasjalikult õpilaste üldist haridust ja pakuwad tulewasile õpetajatele tarwilikka oskusi; kaks wiimast klassi omawad üldharidusliku töö jätkamisega kõrwuti pedagoogilise erilaadi, kusjuures wiimases klassis iseäralikku rõhku pannakse õpilaste praktilisele õpetusandmisele.“

Nii on sellest õpetajate seminaaride seadusest näha, et igal seminaaril on kuus klassi. Nüüd on haridusministeerium kawatsenud Tallinna seminaari reformeerida, kas pedagoogiumi wõi mõne teise nime all, ja selleks on tarwis Tallinnas kaks alamast klassi kinni panna ja pikkamisi aastate jooksul muuta seminaari pedagoogiumiks, kuhu keskkooli lõpetajad wastu wõetaks. Et seda läbi wiia, selleks on tarwis § 4-ale käesolew märkus juurde wõtta. See ettepanek on puht wormaalse tähtsusega, aga ta peab Riigikogu poolt wastu wõetama. Eelarwe arutamisel kustutas Riigikogu haridusministeeriumi 1925. a. eelarwes õpetajate seminaari I klassi ülewälpidamiseks määratud krediidi maha. Selle loomulik ta-

gajärg on ka, et klassid tulewad kinni panna. Hariduskomisjoni nimel teen ettepaneku käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

J. Woiman (stp.): Õpetajate seminaaride seaduse muutmise seadusel ei ole mingisugust otstarwet ja ei ole teda üldse tarwis wastu wõtta. Seminaari seaduses ei räägita sugugi sellest, missugused seminaarid meil tegutsewad ja et Tallinnas üldse seminaar on. Kui nüüd antakse seminaari seaduse muutmisseadus wälja Tallinna õpetajate seminaaris 2 klassi sulgumiseks, siis leian mina, et kui seminaari seaduses ei ole seminaarist räägitud, ei ole ka seminaari kahe algklassi sulgumiseks eriseadust tarwis. Nii puht juriidilisest seisukohast ei ole minu arwates sellel seadusel üldse mõtet ega pruugiks teda ka wastu wõtta. Hariduskomisjonis oli see asi ka põhjalikult arutamisel, kusjuures kutsuti seminaaride pooldajad komisjoni koosolekule, kuid seal siiski selles asjas selgusele ei jõutud, kas on tarwis seminaari seaduse muutmise seadus üldse esitada wõi saab kahte klassi sulguda ilma sellekohase seadusega. Minu arwates oleks otstarbekohane, et seda kaaluks weel üldkomisjon ja sellepärast teen ettepaneku anda seminaaride seaduse muutmise seadus üldkomisjoni selles mõttes läbikaalumiseks.

Juhataja **T. Kalbus**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **H. Bauer**: Mina selle ettepanekuga ühineda ei saa, sest nii pikk wõi lühikene kui see seadus on, on tal siiski oma kiire iseloom. Riigikogu töö lõpeb meil lähemal päewil ja selleks ajaks ei jõua üldkomisjon seda seadust enam läbi arutada ega jõua ka Riigikogu teda kolmel lugemisel wastu wõtta. Tema wastuwõtmine on aga tarwilik sellepärast, et haridusministeerium on juba korralduse teinud seminaari I klassi ajutiselt uusi õpilasi mitte wastu wõtta. Selle seaduse mittewastuwõtmine käesolewal istungjärgul wõiks raskusi seminaari töös tekitada ja paneks ehk terve masina seisma. Sellepärast ei wõi ma komisjoni nimel ühineda rkl. Woiman'i ettepanekuga.

Juhataja **T. Kalbus**: Rkl. Woiman'i poolt on tehtud ettepanek anda käesolew seaduseelnõu üldkomisjoni.

(Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Woiman'i ettepanek tagasilükatud.

Panen aruandja ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta, hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **H. Bauer**: Panen ette 3-päewast waheaega esimese ja teise lugemise wahel mitte pidada.

Juhataja **T. Kalbus**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

34. Talumaade alammäärade muutmise seadus — II lugemisel. Üldkommissjoni aruandja kohuseid täidab üldkommissjoni esimees rkl. Jõeäär.

Üldkommissjoni aruandja **A. Jõeäär** (loeb): „Talumaade alammäärade muutmise seadus“.

J. Temant (põl.): Et seaduse esimeses paragrahwis on ainult üks võimalus ette nähtud — maid tükeldada igasugu suuruses siis, kui need väikemaapidajad ise seda maad peawad wõi kasutawad ja kuna mina selle paragrahwi juures ettepaneku teen ja sellele seisukohale asun, et kõik need kitsendused, mis kolmes talurahwaseaduses, Eestimaa, Liiwimaa ja Saaremaa kohta maksmas, üldse ära kaotada tulewad, siis teen omalt poolt ettepaneku pealkirjaks wõtta mitte talumaade alammäärade muutmise seadus, waid talumaade alammäärade äramuutmise seadus, see tähendab, et igasugune alammäär jääks ära.

J. Tõnisson (rhw): Austatud Riigikogu liikmed! Ettepanek, mille tegi rkl. Temant, on iseenesest wastuwõetaw sellepärast, et meil maksab kitsendus ainult talumaade kohta. Mõisa- ja kwootemaad on sellest wabastatud ja selle juures on kitsendus iseäranis Lõuna-Eestis väga raske. Alla kümne taaldri maad ei saa eraldada. See on väga suureks takistuseks talude korraldamisel ja uute kohtade loomisel. Põhja-Eestis, see on endise Eesti kubermangu piirides on see takistus palju vähem, kuna siin kolm tiinu põldu nõutakse. Sellepärast ei ole siin muudatuse järele nii suurt tarwi-

dust. Aga ka siin on kahtlemata soovitatav, et talumaade omanik kitsendatud ei oleks üksikute maaosade eraldamisel. Kuid mina isiklikult usun siiski, et meie maakorralduse arenemise käigus arwatawasti tuleb tarwidus teatawaid kitsendusi luua, et meil maad ülearu ära ei kulluneks. Maades, kus põllupidamine ja maa-kultuur väga wälja arenenud, on leitud, et väikeste põllumajanduste wõi pakapikukohtade ülearuse tekkimise tagajärjel põllumajandus äärmiselt hädaohtlikku seisukorda on sattunud. Seda on omal ajal ette tulnud just Würtembergis ja Baadenis, õieti kogu Lõuna-Lääne Saksamaal, kus maa-kultuur kõige intensiivsem oli. Seal kujunes kitsendamara agrarikorralduste tagajärjel seisukord niisuguseks, et suur osa väikepõllupidajaid, see on osa tillukeste kohtade omanikke sunnitud oli oma majapidamist likwideerima ja Ameerikasse wälja rändama, õieti Kesk-Euroopa ühistegeliku liikumise tõusu eel, kus Raiffeisen wastastikused laenuhoiu-ühisused löi, oli häda neis maades kõige suurem. Väiksed kohad ei suutnud inimesi enam ära elatada ja ei saanud enam maa-kultuuri edasi arendada. Inimestel on wiisiks oma perekonnaliigete wahel maad ära jaotada. Selle tagajärjel luuakse ka meil tillukesi kohti, mis endid ülewal pidada ei suuda, kui peremehel ei ole kõrwalkutset, mis temale tööd ja eluülespidamist wõimaldab. Sellepärast on arwata, et meie tulewikus kahtlemata hakkame maa tükeldamisele kitsendusi looma. Kuid just praegustes oludes on makswad kitsendused ülekohtused. Kitsendused on makswad niisugusel määral, et nad tõesti loomulikku arenemist meie maakorralduses takistawad. Sellepärast on minu poliitilised sõbrad oma põhimõtteid üles seades juba rõhutanud tarwet, et seda küsimust tuleb reguleerida. On küll arwesse wõetud, et selle juures majandusliku arenemise seisukohalt tarwilikke kitsendusi juba katsutaks ajawiitmata ette kawatseda, aga et see nähtawasti siiski palju rohkem aega nõuab, teiselt poolt aga tarwiliku wabaduse muretsemine wakumaa kohta mitte liiga kaugele ei tohiks minna, siis oleme meie põhimõttelikult selle ettepaneku wastuwõtmise poolt, mis rkl. Temant tegi, ehk küll juba ette näha on, et sellega küsimus sugugi lahendatud ei ole, waid siin tuleb meil wist õige pea tegutsema hakata, et

lõpulikku korda luua. Kuid siis peab see uus kord maksma kõigi maade kohta. Iseäranis on tarwis, et meil linnade, alewite, raudteejaamade läheduses võimalik oleks niihästi ehituskruuntideks, kui ka wahest wäikekohtadeks maad eraldada. Kuid käsitöölise-kohtade loomisel, iseäranis aga ka suuremate kohtade keskel sarnaste tillukeste kohtade loomisel peab garantiisid olema, et see maa jaotamine mitte uisa-päisa lõpmatuseni ei läheks. Peipsi järwe ääres, näiteks, on üksikutes waldades lugu nii läinud, et iga põlwe kestel on kohti jaotatud, nii et nüüd üksiku koha peal, kus weel 50 aasta eest ainult üks perekond elas, on juba neli ja rohkem perekonda. Igakord jaotatakse poegade wahel maad, ja nüüd on need siilukesed, siilukohakesed niisuguseks läinud, et seal keegi enam õieti ära elada ei saa. Ja see hädaoht tuleb meile ka teisal. Sellepärast oleks õieti raske südamega võimalik seda ettepanekut sel kujul wastu wõtta. Siiski nähtawasti asi muidu liikuma ei hakka, kui et kõik maaliigid ja liikide pidajad huwitust hakkaksid tundma sellel alal tarwilikkude reformide teostamise wastu. Ainult sellest seisukohast wõiks seda ettepanekut käsitada, muud kui minu arust on selle ettepaneku wastuwõtmine, ilma et tema komisjoni poolt oleks wormuleeritud, ilma et komisjon oleks seda seaduseelnõu läbi töötanud, nii tähtsas küsimuses väga raske. Tuleks selle peale mõelda, kas on praegusel silmapilgul tarwis, et sel kujul, nagu see seaduseelnõu on esitatud, ta kohe wastu wõetak. Kui uuendus, mida soowitab rkl. Temant, nüüd uues wormulatsioonis meil lähemal seadusandluse-hooajal esitataks, oleks see soowitaw. Nii olen mina põhimõttelikult selle ettepaneku poolt, aga praegu, kus meie lihtsalt ei saa selle seaduse teksti ligemalt arutada, ja kus äkitselt tuleb niisugune suur ettepanek ühe üksiku Riigikogu liikme poolt, ilma et komisjon oleks saanud seisukohta wõtta, on see minu arust väga kaugeleminew. (Aruandja J. Holberg: On arutatud.) Wõidakse siis seletusi anda, kuidas see on, aga põhimõttelikult peab waatama, kuidas komisjonis seda saaks wormuleerida, nõnda et ta liiga kaugele ei läheks. Sellepärast arwan mina, et parem on see teine küsimus eraldada esimesest. Sellepärast on parem lahutada need kaks küsimust, wõt-

tes esialgu wastu praegune seaduseelnõu, kuna teine küsimus jääks lahtiseks, senni, kunni sügisel juba uus ettepanek tehtaks, mis täiesti läbi on töötatud. Muidu aga teeme siin seaduse, millel väga kauge ulatus on, ilma ettewalmistusest. Ja minu arust seda meie ei tohi. Meie rahwamajandus ei luba niisuguseid hüppeid, ja sellepärast ei tohi meie siis ka mitte niisuguseid maakorraldusesse puutuwait põhipanewaid uuendusi läbi wiia ainsa käeliigutusega. Sellepärast arwan mina, et põhimõttelikult tehtud ettepanekuga päri olles meie siiski pooldame praeguse seaduseelnõu wastuwõtmist komisjoni poolt esitatud kujul.

K. Tamm (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina asun ka praegu sellel seisukohal, millele ka asus üldkomisjon, nimelt sellel, et lahutatawad osad wõiwad olla üksipuha missuguses suuruses, aga et koha pesa wõi süda peaks meil praegusel ajal Eestis kindlustatud olema, nii et alammäär wõiks alles jääda, seesama, mis Wene ajal oli. See oleks Eesti mannermaal ja Saaremaal 3 tiinu põldu ühes wastawate heina- ja karjamaadega, Lõuna-Eestis oleks 10 taaldrit. Wõib olla, oleks see ka natukene palju, aga see oleks siis teataw kompromiss, oleks siiski wajalik, sest nagu tegelik elu seda näitab, tehakse meil wahest kohamanikkude poolt põhjalikult kaalumata samme, iseäranis siis, kui nad väga kõrges wanuses on ja enam täiel selgusel ei ole selle kohta, kuidas talitada tuleb. Sellepärast mina küll soowitaksin pealkiri wastu wõtta sarnasena, nagu ta üldkomisjoni poolt esitatud on.

J. Temant (põl.): Kui ma oma ettepaneku juurde jääksin, see tähendaks, et see küsimus peaks üldkomisjoni arutamiseks antama, sealt aga tema wäljatulemist enne sügist loota ei oleks, siis wõtan mina oma ettepaneku tagasi.

Juhataja T. Kalbus: Rkl. Temant on oma ettepaneku tagasi wõtnud. Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja A. Jõeäär (loeb):

§ 1. Talurahwaseadustes ja määrustes ettenähtud alammäärad talumaade tükeldamise kohta (Liwi talur. s. 1860. a. §§ 114 ja 223, Saaremaa talur. maakor.

määr. 1865. a. §§ 21 ja 37, Eestimaa talur. s. 1856. a. §§ 58 ja 208) ei ole makswad neil juhtumustel, kui talumaade peal asuwad wäikekohapidajad seda talumaa osa, mis kunni käesolewa seaduse maksmahakkamiseni tegelikult nende pidamisel ja kasutamisel on, omandawad ostu teel wõi muul wiisil.

Poolte kokkuleppel wõib omandataw talumaa osa ka suurem wõi wäiksem olla sellest, mis tegelikult wäikekohapidaaja pidamisel ja kasutamisel oli.

K. Tamm (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Seisukohal, millel asu minu lugupeetud mõtteosaline härra Temant, asus ka Wabariigi Walitsus. Terwe Wabariigi Walitsus, iseäranis aga kohtuministerium oli sel arwamisel, et oleks tarwis täielik talukohtade tükeldus sisse wõtta. See kaldus selle poole, et tuleksid ära kaotada alammäärad. Selle kohta oli oma lühikene seletuskiri, kus oli öeldud, et ei ole õige, et mingisugused alammäärad makswad oleksid, kuna põlumajanduslik seisukord ei waja seda. Lõpuks nähtawasti selle tõttu, et mõni walitsuse liige sellele seisukohale wastu seisis, ei ole seda teostatud, waid mõjule on pääsenud teised seisukohad. Seletuskirjas, mis walitsuse projektile on juurde lisatud, on näha, et see seadus on esitatud selleks, et nõndanimetatud „popse“ kaitsta. Popsi mõiste tuleks minu arwates wõtta Saaremaa talurahwaseaduste redaktsioonis, sest minule paistab, et popse, nii nagu maksew Liiwimaa talurahwaseadus ette näeb, meil ei mõelda mitte kaitsta ja eriliselt priwiligeeritud seisukorda seada. Liiwimaa seaduses on öeldud: Под общим названием бобылей разумеются члены волостного общества, которые, не принадлежа к разряду самобытных поземельных собственников, и не состоя ни в законном арендном, ни в законном служебном соотношении с другими членами общества, обращаются в тягость сему последнему и вымогают от него пособия, хотя совершенная неспособность таковых лиц к снискиванию себе пропитания законом не признано и им не выдано узаконенных свидетельств о бедности. По закону бобыли терпимы быть не могут. Nõnda, et see seadus neid wist kaitsta ei taha, nad ei ole sallitud. (J. Wain, stp.: Kas see oli Johan Hirmsa ajal?) Ka järgnewas paragrahwis näeme, et popsist räägitakse kui празднующий'ст. Ees-

timaa ja Saaremaa talurahwaseadus waatab teisiti selle peale. Seal nimetatakse popsiks seda, kellel mitte rohkem kui 3 tiinu põldu on wastawa heinamaa ja karjamaaga. Selsamal seisukohal asub meie riigi statistika keskbüroo. Riigi statistika keskbüroo on Eestimaa talurahwaseaduse järele wälja rehkendanud, missugune maksimum suurus wõiks olla ühel popsikohal ja on sellele seisukohale asunud wäljarehkenduste põhjal, et see koht ei saa olla üle 5 tiinu kogusuuruses ühes põllu-, heina- ja karjamaaga. Need oleksid popsikohad.

Alates 1923. a. on meil Riigikogus seda popsi definitsiooni wõi mõistet natukene piiratud. Meil on hakatud popsi nimetuste all mõistma neid, kellel wõõra maa peal oma eluhoone on. Popsi mõistest on need wälja jäetud, kes kolmandate isikute wõi peremehe hoonetes elawad. 1923. a. on riigi statistika keskbüroo seisukoht omaks wõetud, nimelt et popsikohad ei tohi olla üle 5 tiinu omas kogusuuruses. See seisukoht wõeti wastu tööerakonna poolt 1923. a., kui Riigiwanema kandidaadiks oli härra Päts ja rühma kokkulepe oli see, et popsi all tulewad mõista talumaaosad, mis suuremad ei ole, kui 5 tiinu. Selle seisukoha wõttis omaks umbes aasta eest põllutöömisterium, ja töötas sellel alal seaduseelnõu wälja, kus hakati neid popse kaitsema, kellel ülepea kunni 5 tiinu maad oli. See oli nimelt ühes eelnõus, mis „Waba Maas“ omalajal ilmus weebruarikuul 1924. aastal. Selle eelnõu § 1 artiklil on öeldud: selle seaduse alla kuulwad wäikemaapidamised kogusuuruses mitte üle 5 tiinu jne. Nii et kõike popse nende kohtade suuruse peale waatamata ei ole tahetud kaitse alla wõtta. Esitatud projekt, mida meie arutame, seab kõik taluosade kasutajad monopolistide seisukorda, waatamata selle peale, kas nad oma peremehe wõi kolmanda isiku hoonetes elawad, ka waatamata selle peale, kas nad on seaduslikud kasutajad, wõi kasutawad nad maad salaliselt omawoliga. Siin on hoopis uus seisukoht. Minule paistab, et meil põhjust ei oleks hoopis teisele platwormile selles küsimuses asuda. Mina teeksin wastawalt sellele, kuidas popsideküsimust senni on arutatud, järgmise parandus-ettepaneku, missugusena umbes ta üldkommissjonis tegin. Minu ettepanek oleks järgmine:

„§ 1. Taluomanikud wõiwad oma taludest wõõrandada osasid, mis vähemad, kui Liiwimaa 1860. a. talurahwaseaduse §§ 114. ja 223., Saaremaa 1865. a. talurahwa maakorralduse määruste §§ 21. ja 37. ja Eestimaa 1856. a. talurahwaseaduse §§ 58. ja 208. alammääradena ettenähtud osad ja nimetatud seaduste ja määruste ülaltähendatud paragrahwid kaotawad tulude wõõrandatawate osade alammäärade kohta oma maksuse. Kui talu wõõrandatawa osa kogusuurus mitte üle 5 tiinu ei ulata ja nimetatud osa seaduslikul kasutajal, kes mitte teenistuslepingu põhjal maad ei kasuta, seal oma eluhoone on, siis wõib taluomanik seda osa ainult sellele wõõrandada, kelle kasutamisel ja pidamisel see osa käesolewa seaduse maksmahakkamise ajal tegelikult on“.

Lahkumine üldkommisjoni ja minu paranduse wahel on järgmised: minu parandus-ettepanek, kui ta wastu wõetaks, garanteerib seda, et koha pesa jääks teatawasse suurusesse. Koha pesa ei wõidaks alammäärana wiia, küll wõib aga sarnaselt talitada lahutatawate osadega, mille suurus ruutsüldadest wõi meetritest üle ei ulatu. Nende juures ei ole mingisuguseid piire ette nähtud. Nende juures wõib sama määrus maksew olla, mis praegu mõisate kohta maksew on. Siis teiseks. Wõõrandatawad osad wõiwad, nagu ma juba tähendasin, ükskõik kui väiksed olla. Kolmandaks oleks nimetada seda, et ostumonopool ei antaks kõigile kasutajaile, waid ainult neile, kes omas eluhoones on. Kui meie selle monopooli kõikidele annaksime, siis õieti meie ei wõimaldaks kohaomanikkudele mingisuguseid hindasid nende kohtade eest. Wõtame näiteks juhuse, kui talumees tohiks ainult ühele lihunikule oma hobuseid ja lehmi müüa, siis wõite enesele ette kujutada, millise hinna ta saada wõiks, kui ta ei tohiks wabalt müüa, kui mingit wõistlust ei oleks. Sellega muidugi surutaks hinnad niiwõrd alla, et talunikul igasugune lust maade müümiseks ära kaob. Kui meie selle seaduse sellel kujul wastu wõtame, nagu üldkommisjoni poolt esitatud, siis on kindel, et see seadus mingisuguseid tagajärgi ei anna. Kohtadepidajad jääksid seda teist suurt popside seadust ootama, mida maakommisjon on arutanud ja kus hindamise komisjonid maahinna kindlaks teewad.

Mis puutub sellesse, kuiwõrd praegune ettepanek sellest ettepanekust, mis ma

üldkommisjonis tegin, lahku läheb, siis on see lahkumine kaunis väikene. Ma olen õieti oma ettepanekut pehmendanud, wõrreldes sellega, kuidas ma ta esitasin üldkommisjonis. Seal oli öeldud, et priwiligeeritud seisukorda seatakse neid, kellel üle 5 tiinu maad ei ole, kui nad oma eluhoones on ja kui eluhoone rohkem wäärt on, kui nende käes kasutada olew maa-ala. See osa on minu praegusest ettepanekust wälja jäetud. Kuid mina olen siinjuures veel teisi tingimisi sisse wõtnud, mis ka maakommisjonist läbi läksid, nimelt selle suure kogukonna maaseaduse juures nimelt seda, et neid kasutajaid ei ole õigus priwiligeeritud seisukorda asetada, kes maad mitte rendilepingu alusel kasutawad, waid teenistustasuna. Ettetoodud põhjustel kaitsen oma parandust.

Juhataja **T. Kalbus**: Sõna on rkl. Jõeäär'el.

A. Jõeäär (stp.): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Praegune seadus käsitab väga tähtsat küsimust. Selle seaduse otsustamisest ripub ära kümnetetuhandete popside perekondade saatus, ja sellepärast paluksin mina härradelt rahwasaadikutelt wäärilist tähepanu nendele parandus-ettepanekutele, mis siin täna seaduse arutamise puhul on tehtud. Praegu on maakommisjonis arutamisel era-, kogukonna- ja riigimaade korraldamise seadus, millega tahetakse lahendada popsideküsimust. See seadus igatahes käesolewal istungjärgul Riigikogu päewakorda ei satu, tema otsustamine wõib järgneda alles käesolewa aasta sügisel. Selle seaduse kawas, mida maakommisjon praegu arutab, on ette nähtud, et sarnasel korral, kui talukoha maa suurus teatud määrani ei ulatu, popsid, kes selle maa peal asuwad, üldse kaitset ei leia. Kui wastu wõetakse rkl. Tamm'e ettepanek, siis saab selle wastuwõtmise tagajärjel wõimalikuks kohtadeomanikkudel osasid oma taludest ära müüa ka kõrwalistele isikutele, sugugi mitte neile wäikemaapidajatele, kes maa peal asuwad. Niisugusel juhtumisel wõiks, nagu praegu tegelikult püütakse teha, mis aga wormilikult veel wõimalik ei ole, kuna selleks seadus puudub, talukohtade küljest teatud osad ära lahutada ja need kreposteeritakse kas talukohaomaniku läheda sugulase wõi teiste isikute nimele. Popsikohad

jääksid sarnasel korral väiksemate maa-
tükide sisse ja langeksid kaitse alt
täiesti välja. Ettepanek, mis härra
Tamm praegu tegi, täies ulatuses üld-
kommisjonis arutamisel ei olnud. Tema
on ühes osas pehmentatud, nimelt sel-
les osas, mis puutub hoonetesse. Üld-
kommisjonis härra Tamm'e poolt tehtud
ettepanekus oli ette nähtud, et kui hoone
vähem väärt on, kui maa, siis ei oleks
väikekohapidajal ostueesõigust. Kuid
praegusesse härra Tamm'e ettepanekusse
on sisse võetud teine täiendus, nimelt
see, et töö vahekorras maad kasuta-
watel väikemaapidajatel ostuõigust ei
ole. Mina arwan, et Wabariigi Walitsuse
seisukoht, kes seda eelnõu esitades mo-
tiweeris, et praegu veel mitte õige aeg
ei ole, kus pöpsideküsimus alles lahenda-
mata, seda seadust sarnases ulatuses
wastu wõtta, täiesti õiglane ja wastu-
wõetaw on ning seda seisukohta tuleks
aktsepteerida. Meie ei wõiks mitte siin
Riigikogu üldkoosolekul, kus koosseis
tihti täitsa juhuslikult välja kujuneb,
sarnaseid tähtsaid parandusi, mis kom-
misjonis pärast mitmekülgseid kaalumisi
tagasi lükatud, wastu wõtta. Peale selle
tehti komisjonis härra Tamm'e ette-
panekule mitmed parandused. Ühte
nendest parandustest, mida härra Penno
kommisjonis tegi, mõtlen mina siin kor-
rata selleks juhtumiseks, kui härra
Tamm'e ettepanek peaks wastu wõe-
tama. Härra Penno ettepanek, mida
tema üldkommisjonis tegi ja mida
ma siin kordan, oleks järgmine: „Wõtta
rkl. Tamm'e paranduse teine lõige järg-
miselt wastu: „Talumaadel asuwate
väikekohapidajate kasutada olewate ta-
lumaade osade omandamise õigus on
käesolewa seaduse alusel ainult tähenda-
tud osade kasutajatel. Loobuwad väike-
kohapidajad oma õiguse tarwitamisest,
wõib neid maid wõõrandada kolmanda-
tele isikutele“.

Ma arwan, et kõige õigem oleks anda
seadus kodukorra § 52. põhjal nende pa-
randuste läbiwaatamiseks üldkommis-
joni tagasi, kuid teiselt poolt pean tähenda-
dama, et üldkommisjon leidis selle sea-
duse arutamisel, et ta on kiire iseloo-
muga, vähemalt selles ulatuses, nagu
üldkommisjon selle esitas. Sellepärast
ei tarwita mina seda õigust, mis kodu-
kord aruandjale annab, paranduste kom-
misjoni andmist nõuda, sest sarnasel
korral on kindel, et seaduseelnõu käes-

olewal istungjärgul arutamisele ei wõiks
tulla. Loodan, et Riigikogu liikmed ar-
wesse wõtawad küsimuse suurt majan-
duslikku ja poliitilist tähtsust, seda küsi-
must juhuslikult ei otsusta, rkl. Tamm'e
ettepaneku tagasi lükkawad ning seadus-
eelnõu üldkommisjoni poolt ette pandud
kujul wastu wõtawad.

J. Wain (stp.): Wõib olla suur-
wõi väikemaapidamise poolehoidja, kuid
ka need, kes väikemaapidamist poolda-
wad, ammugi mitte ei saa asuda seisukohale,
nagu oleks maapidamine seda
otstarbekohasem, mida väiksem ta on.
Meie kliimatilised olud tingiwad meie
maapidamise wiisi ning maapidamise wiisi
tingib koha suuruse. Seepärast oleks
wäga tarwilik, kui maapidamiste suu-
rust hakata kindlaks määrama, et seda
küsimust põhjalikult kaaluksime ja mitte
selles komisjonis, kuhu kõik teised
maamajapidamisse puutuwad seadused
saadetud ei ole, nagu seda on üldkom-
misjon, waid niisugused küsimused peak-
sid käsitatama maakommisjonis. Mitmed
Riigikogu liikmed on siin teinud läkitusi
maakommisjoni poole, just nagu oleks
maakommisjon käesolewat seaduseelnõu
arutanud. Maakommisjon seda eelnõu
üldse arutanud pole ja järelikult maa-
majapidamise seisukohalt temaga arwes-
tada ei saa. Mis puutub seaduseelnõusse
Wabariigi Walitsuse poolt esitatud ku-
jul, nagu seda ka üldkommisjon ette pa-
neb Riigikogus wastu wõtta, siis seal
wabadikkudeküsimus terawal kujul ette
ei tõuse sellepärast, et wabadikukohad,
kui majanduslikud üksused, on juba pea-
kohast eraldatud; järelikult on peakohad
endid korraldanud selles suuruses ja pii-
rides, mis nende eneste käes juba kasu-
tada oli. Kui aga tahetakse maad
müüma hakata mitte ainult kõrwalkoh-
tade kasutajatele, waid ka hoopis kolman-
datele isikutele, siis wõib see tükelda-
mine minna wäga kaugele ja wõib igatahes
teatawad maa-alad teha sarnasteks
väikesteks üksusteks, mille kasutamine
majanduslikult wäga küsitawaks saab.
Wene hingemaa ei olnud mitte halb
maa igalpool, ta wõis mõnes kohas isegi
wäga hea maa olla, aga Wene inimene
nälgis siiski tema peal, sest maa sidus
teda teatud kohaga ja ei andnud temale
sealjuures tarbeks tööd ega ka tarbeks
ülespidamist. Ja meil tuleks igatahes
wäga tõsiselt wõtta küsimust, kas tohib

wõimaldada maade jagamist kunni hingemaal suuriseni. Kui suured kuskil Wenemaal hingemaad olid, selle kohta ei hakka ma statistilisi andmeid tooma: suured ei olud nad igatahes mitte, küll aga täitsa kõlbmatud intensiivseks majandamiseks.

On täitsa õigus, et praegune majanduslik kriis teeb pakiliseks tarwiduse inimesi maale saata ja maid wõimalikult enam ülesharimisele wõtta ja wõimalikult intensiivsemalt harida. See on loomulikult wõimalik wäikemaapidamise juures. Aga selle praeguse majandusliku kitsikuse juures ei tohi igatahes nii kaugele minna, et see ennast pärast meile kurjalt kätte maksaks. Ja sellepärast näib minule, et kui täna üldse seda küsimust tahetakse otsustada, siis otsustatagu seda ainult sel määral, et talude küljest wõidakse juriidiliselt eraldada need maatükid, mis juba tegelikult eraldatud on. Kaugemale wiia seda protsessi ja praegu nii kergelt otsustada, oleks wäga enneaegne, oleks tegutsemine ilma kaalumata ja otsustamine eriteadlaste arwami ära kuulamata.

Mis aga puutub sennistele maakasutajatele maa müümisesse, siis ei ole seal kõnealolewa eelnõuga palju kätte saada. Tema on wäga tähtsal määral ühepoollega seadus, nii kaua kui wabadikul, maakasutajal teada ei ole, missugused tingimised teda ees ootawad, kui ta raske kokkuleppe peale ei lähe. Tema wõidakse sundida raskema kokkuleppe teostamisele, kus maahind kõrgem määratakse, kui see wast tegelikult praegu meil turul on...

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **A. Jürman**.)

Sekretääri kohale asub abisekretäär **L. Raudkepp**.)

Oleks igatahes otstarbekohasem, kui wabadikkude küsimust lahendada tahtwa seadusega, mis maakommisjonis wastu wõetud, Riigikogus arutamisele tuleks ja wastu wõetaks teine, mis annab wõimaluse talumaid wähendada, niiwõrd kui see tingitud on juba talumaadele asunud kõrwalpidajate olemasolust. Ja tuleks see teine siis wastuwõtmisele, sest wastasel korral ei saa talumaid tarwilikul määral eraldada ega eraldatud üksust krepostinumbri alla kanda. Seal on ta siis tingimata tarwilik. Aga praegu on meil teada,

et enne 1. maid 1926. a. enam ühtegi maatükki tegelikult kätte anda ei saa. Järelikult seisab siis küsimus selles, et meie krepostijaoskonnad, mis teatawasti suwel üldse wäga wähe töötawad, peaksid hakkama nüüd enne, kui Riigikogu sügisel kokku tuleb, neid eraldatud maatükke kreposteerima. See oleks igatahes ainuke otstarb. (Wahelhüüe paremalt poolt.) Kui tahetakse osta, siis tähendab see, et tahetakse juriidiliselt eraldada oma krepostinumbri alla need maatükid, mis juba tegelikult eraldatud on, aga krepostinumbri alla ei ole wiidud. Aga teie tahate eraldama hakata ka kolmandatele isikutele; siin seisame meie asjaolu ees, mis ei wasta neile printsiipidele, mis meie kewadel omaks tunnistasime. Teatawasti wõtsime meie kewadel wastu seaduse, mis ära keelas kogukondadele ja heategewatele asutustele kuuluwate maade müümise kolmandatele isikutele. Kui see ühede kohta hea on, siis peab ta seda olema ka teiste, nimelt wäikemaapidajate kohta. Kui meie maamüümist wõimaldame... (Wahelhüüe paremalt poolt.) ... siis juba eraldatud maaüksusi, mitte aga selle maamüümisega ei tohi lüüa wäikemaapidamistel jalad alt ära. Meie popsideküsimus on sarnane küsimus, mille kohta juriidilisi norme olemas ei ole. Tema ei ole juriidiliselt selgesti ettenähtud instituit üldse; järelikult seal siis mingisugust muud juriidilist kaitset popsile anda, kui tegelik maakasutamise moment, oleks raske. Ja sellepärast on tingimata tarwilik, et tegelik maakasutamise moment saaks mööduandwaks tunnistatud maade müümise juures, kuna aga kolmandatele isikutele müümine peaks ka siin saama eitawalt otsustatud, nii nagu ta eitawalt otsustati kewadel.

T. Kalbus (töer.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina tahaksin siin ühe wäikese asjaolu peale tähelpanu juhtida. Meie mäletame, et Wabariigi Walitsus esitas Saaremaa lapimaadetalude korraldamise seaduse. See seadus on praegu maakommisjonis arutamisel, ja wist oleme meie kõik ühel arwamisel, et niisugused talud, nagu Saaremaal, kus 1 talu on 10—20 tükist... (Wahelhüüe keskelt: 32 siulu suur!) ... üldse juttu ei wõi olla korraldust maapidamisest. On tarwis, et seal talupidamist korraldada, talumaid ühte tükki liita. Kui

meie nüüd härra Tamm'e ettepaneku wastu wõtaksime, nii et ilma millegi tingimiseta lubame talusid tükeldada, siis teeksime meie otsuse otse sellele põhimõttele wastu, mida õieti kindlaks määrata tahab Saaremaa lapimaatalude seaduseelnõu. Sellepärast arwan mina, et härra Tamm'e ettepanek wastuwõetaw ei ole. Peame meeles pidama, et meil talud ka mannermaal tihti 5-st, 6-st tükist koos seiswad. Selle tõttu wõib näiteks wõõrandada talu põldudest paar tiinu, heinamaast ka paar tiinu, lõpuks karjamaast paar tiinu, ja nii saame jällegi talu, mis kolmest tükist koos seisab. Minu meelest on see niiwõrd tähtis küsimus, et seda peab Riigikogu pärast põhjalikku arutamist otsustama, ära kuulates komisjoni kompetentset arwamist. Meie peame põhimõtte üles seadma, kuidas tulewikus maadega tahame üldse talitada ja mis põhimõtte järele neid korraldada. Kui üks Riigikogu liige ettepaneku teeb, mis põhimõttelikult tahab seda küsimust otsustada, siis ei wõi seda wastu wõtta. Tihti ripub seisukord ühest sõnast ära, ja sellepärast peab iga sõna kaalutud olema, ja seda kaalumist wõib teha ainult wastawas komisjonis, mitte Riigikogu üldkoosolekul. Sellepärast teeb Riigikogu väga hästi, kui ta wõtab wastu selle seaduse kitsamas mõttes, ja kui laiaulatuslikud küsimused ära jätab. Soowitan isiklikult seda seadust wastu wõtta nii, nagu ta esitatud on ja kõik ettepanekud tagasi lükata.

K. Tamm (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minul oli kõigepealt väga rõõmustaw kuulda, et härra Tõnisson siin sama poole tüürib, kuhu mina juba üldkomisjonis tüürisin. Ja isegi härra Tõnisson pruukis siin seda sama sõna, mida olin pruukinud üldkomisjonis, et meie peaksime ära hoidma maade killunemise. Ja kui minu parandus saab siin wastu wõetud, siis meie seda ära hoiame. Waku- wõi rendimaade arw jääks endiseks, kohtade südamed jääksid alles, ainult osad neist wõiksid wõõrandatud saada. Nii et selle otstarbe meie saaksime kätte. Peale selle, kui meie selle paranduse wastu wõtame, siis meie asuksime sellele platwormile, mida omaks wõtsime 1923. aastal, et ei tule selle popsiseaduse peale ühekülgselt waadata. On neid juhtumisi olemas, kus peremees kannatab, kus mitte pops ei kannata.

Näiteks neil juhtumistel, kus pikaajalise rendilepingu põhjal on maad wälja antud, kus wakamaad on wälja antud wiie rubla ja mitmes kohas kolme rubla eest, kus renti makstakse aastas neli ja pool, seitse ja pool marka. See ei ole õiglane ja rühmade kokkulepe 1923. aastal oli järgmine: maaomanikkudele tuleb sama aja kestel wõimaldada oma maa eest wäärilist tasu saada õiglase rendi kujul. Kui meie aga kõik need kasutajad teeme monopolistideks, siis ei wõi juttugi olla, et nad pakkuma hakkaksid seda õiglast hinda. Waid kui wõistlejaid ei ole siis nad saaksid oma kätte naeruwäärt odawa hinnaga need maad, wõi jääksid kogukondade rendiseadust ootama, kus nüüd taksid ja määrad on. Nii et minule paistab, et meil oleks väga wastuwõetaw see ettepanek, mis mina tegin.

Peale selle pean ma seda toonitama, et meie ei pruugi laiemat kaitset sisse seada, kui seda teinud on kogukondade ja erirendimaade korraldusseadus, mis kolmandal lugemisel maakomisjonis wastu wõetud on, mille aruandja härra Wain on, ja missugune seadus härra Wain'ile tutaw peab olema. Seal näiteks ei ole mitte kõik wõõraste maade kasutajad kaitse alla wõetud, waid ainult need, kes seal elawad oma eluhoonetes, wõi kellel vähemalt pool põldu on, aga mitte need, kes elawad peremeeste hoonetes, wõi elawad wäljaspool kolmandate isikute korteris. Need on kõik selle erakaitse alt wälja jäetud. Ei saa seda öelda, et siin Riigikogu koosseis täna juhuslik on. Minule näib, et täna kõik rühmad siin tugevasti esitatud on. Meil on väga suuri ja tähtsaid seadusi, nagu eile perekonnaseisu seadus, arutama hakatud siis, kui isegi kwoorumi koos ei olnud. Praegu aga mulle paistab, et meil täielik kwoorum on ja pealegi veel teatud pluss isli-shek. Nii et praeguse Riigikogu koosseisu kohta öelda ei wõi, et ta juhuslik oleks. Küll aga wõib olla, et minu parandus ainult sellepärast komisjonis läbi ei läinud, et paar rühmakaaslast ei saanud mõjuwatel põhjustel koosolekul wiibida, puudusid nimelt hääletamise ajal härrad Temant ja Holberg. Kui need härrad seal oleksid olnud, siis oleks see küsimus komisjonis teisiti otsustatud. Siis olen mina ka täiesti sellel arwamisel, et meil seda maa killustamist ei peaks olema. Aga minu parandus hoiab just selle eemale, nagu ka härra Wain ette paneb.

Nimelt kohtade arw jääks endiseks, kohtade südamed ja pesad jääksid alles, nii et härra Wain'il midagi karta ei ole. Ja peale selle peaks ta pooldama seda seisukohta, mida wäljendas härra Wain maakomisjonis — mina juhtusin ka wähest seal käima — ta ütles nimelt, et peaks just wõimaldama põllutööliste jaoks wäikseid kohtasid, ja mina jagan täiesti seda seisukohta. Sest kui meie anname igale põllutöölisele wiis tiinu põldu, heinamaad sada tiinu jne., siis ta oleks iseisew peremees, ja siis tuleks meil kaugelt wõõrast riigist põllutöölisi sisse wadama hakata. Nii et mina olen selles küsimuses härra Wain'i seisukohal, et meil tuleb wõimalus anda ka päris wäikseid kohti luua, kus oleks wast ainult aiamaa ja natukene karjamaad, nii et ei pruugi see koht kuigi suur olla. Wälisriikides näiteks hakkawad need wäikesed kohad 1200 ruutmeetrist peale, ja Serbias ei lähe sõdurite kohad üle 2 hektaari.

Mis nüüd sellesse puutub, et härra Kalbus kardab, et lapitalude asjas mingisugused raskused tekiksid, siis arwan ma, et need lapid just kaoksid. (J. Tõnison, rhw.: Üks hirmus sõna see „lapid“, siilud on need!) Praegu on ju weel need olemas, isegi Wõrumaal, nagu mulle praegu rääkis üks Riigikogu liige, ja seda on Jõgisoo wallas, Taebla wallas ja mitmes muus kohas. Taebla wallas on üks heinamaatükk Risti jaama taga. Niisugused tükid müüdakse just sel korral maha, nii et need lapid hakkaksid kaduma. Kui aga kardetakse, et Saaremaa kohta seda makswaks ei wõi lugeda, siis wõib ju selle juurde lisaparenduse teha, et see maksma pandaks igalpool mujal, mitte aga Saaremaal. Siiski arwan ma, et see iseäralikke raskusi ei tekita ja sellepärast toetan ma oma ettepanekut täiel määral, kui aga leitakse, et Saaremaa ei waja seda, siis wõib ju paranduse minu ettepaneku juurde teha.

J. Wain (stp.): Ma puudutaksin ainult weel kahte küsimust. Nimelt, kui wõrd selle parandusega, mis härra Tamm tegi, lapitalud korraldataks ja teiseks, kuidas korraldataks ta põllutööliste kohti. Mis puutub lapitalusse, siis ei soodusta see parandus lapitalude korraldamist, waid ennem takistab. Teine küsimus — talusulaste wõi töölistekohtade loomine, see ei waja mingit juriidilist alust maade

eraldamiseks koha küljest. On teada, et ükski maaomanik ei lähe mitte oma sulase kohta juriidiliselt eraldama talu küljest selleks, et sinna sulast peale panna, waid ta annab loomulikult maa aasta lepinguga. Kui ta selle lõpulikult eraldanud oleks, ei tarwitse sulasel tema juurde enam tööle tulla, ja milleks on ta siis loonud koha. Sulasekoha loomine ei tarwitse mingisugust juriidilist alust saada, waid see on wäikemajapidamise loomine sama krepostüüksuse peale. Kui aga tahetakse uusi töölistekohti teatud piirkonnas luua, siis on see üldsuse huwides, kuid ükski maaomanik ei ole makswate seaduste järgi kohustatud üldsuse huwides maast tükki ära andma, nagu seda härra Tamm oletab. (M. Martinson, põl.: Eluasemed alewikkude juures!) Teid huwitawad eluasemed alewikkude juures. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseaduses, mis komisjonis wastu wõeti, jäetakse alewikkude ümber maad täiesti käsitamata, isegi piiri suhtes. Siseministerium määrab wastawa maakonnawalitsuse ettepanekul, kui laiad piirid wõetakse. See küsimus on alles läbi töötamata ja selle juurde tullakse tulewikus.

Juhataja A. Jürman: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Tamm'el.

K. Tamm (põl.): Minu sõnadest sai härra Wain wõõriti aru. Härra Wain sai tehtud parandusest niimoodi aru, nagu tahaksin mina seda praeguse kasutaja asemele teisi, kui neil oma eluaset ei ole. Minu paranduse peasiht on hoopis teine, nimelt ta wõimaldab wõõrandada niisuguseid osasid, mis kasutamisel ei ole olnud kolmandate isikute käes, waid mis peremehe enese kasutamisel olnud, ja need kauged heinamaad wõimaldawad seda, ja see on minu paranduse peatähtsus.

T. Kalbus (tõer.): Ma juhiksin weel paari asjaolu peale tähelepanu. Esiteks, härra Tamm räägib küll ühte, aga kui waadata seda ettepanekut, siis räägib see teist, nimelt Tamm'e ettepanek ei tee takistusi lapitalude loomises. Tooksin ette näite. Ütleme, et talu seisab koos kolmest lahusolewast tükest: ühe koha peal on põllumaa, teisel heinamaa ja kolmandal — karjamaa, siis wõib see talupidaja, kui härra Tamm'e ettepanek wastu wõetakse, täiesti rahuliku südamega ära

müia üks tiin põllumaad, üks tiin karjamaad ja paar tiinu heinamaast, ning sellega loome ühe väikese 4—5-tiinulise koha. Ma arwan, et härra Tamm'e ettepanek annab just sarnased tagajärjed. Lõpuks pean ma veel ütleva, et Riigikogu istungjärk on lõpukorral ja niisuguseid põhipanewaid sihtjooni maapoliitikas peab ära määrama siis, kui rohkem aega on. Meie ei saa seda viimasel minutil teha, ega seda seadust nii laial ulatusel vastu võtta.

Juhataja A. Jürman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jõeäär: Lugupeetud härrad rahwasaadikud! Rkl. härra Tamm'e ettepanek oli üldkommisjonis arutamisel ja seal kaaluti teda kaunis põhjalikult ja kui ta komisjonis tagasi lükati, siis mitte sellepärast, et seal juhuslikult põllumeeste rühma liikmed puudusid, nagu härra Tamm siin tähendas, waid see ettepanek sai poolt ainult 3 häält ja vastu sai ta 8 häält. Kui protokollist jälgida, kes härra Tamm'ele vastu rääkisid ja seaduseelnõu kaitsesid walitsuse poolt esitatud redaktsioonis, siis näeme, et seda tegid kõikide rühmade esitajad peale põllumeestekogude ja Saksa erakonna esitaja. Härra Tamm'e ettepaneku poolt hääletasid ainult põllumeeste esitajad ja Saksa erakonna esitaja. Seega asus üldkommisjoni rõhuw enamus seisukohale, et käesolew seaduseelnõu on wastuwõetaw ainult sarnases redaktsioonis, nagu ta Wabariigi Walitsuse poolt esitatud. Pean tähendama, et mina ja mõni teine komisjoni liige tähendasime, et seaduseelnõu praegu üldse tarwilik isegi sarnasel kujul ei ole ja et käesolewa seadusega käsitatud küsimus tuleks lahendada ühel ajal popsideküsimuse lahendamisega maakommisjonis arutamisel olewas seaduseelnõus. Kuid see mõte ei leidnud siiski wastuwõtmist ja üldkommisjon arwas, et käesolew seaduseelnõu siiski tarwilik on, et võimalust anda neile popsidele, kelle kohad praegu kreposteerimata, taluomanikkudega kokku leppida ja oma wahekordi enne popsideeaduse elluviimist korraldada. Härra Tamm'e ettepanek läheb osalt kaugemale kui Wabariigi Walitsuse ettepanek, kuid osalt tõmbab see ka kitsamaid piire. Wabariigi Walitsuse ettepanek annab igal tingimisel kõigile popsidele võimaluse wahekordi lahendada taluomanikkudega. Härra Tamm'e

ettepanek aga nõuab, et talukoha suurus tingimata seaduses ettenähtud suuruse wälja peab andma ja ainult siis võib temast teatud osa väikemaapidajale eraldada. Kui aga talukoht, kus pops asub, normist väiksem, jääb käesolewa seadusega wahekord lahendamata. Selles mõttes on härra Tamm'e ettepanek kitsam. Laiem on härra Tamm'e ettepanek selles mõttes, et ta annab võimalusi wõrandada taludest maaosasid ka kõrwalistele isikutele, kui talukohad normist suuremad on. Kuid redaktsioon on sarnane, et ta jätab popsi täiesti taluomaniku meelewalla alla. Popsil on ainult siis wäljaostu õigus, kui müüdaw osa ei ulata üle 5 tiinu. Aga mingi asi ei takista taluomanikku müüa 5½ tiinu ja kui ta tahab mõnest popsist lahti saada, võib ta müüa ka ainult 5¼ tiinu ja popsil ei ole sarnasel korral ostuõigust ka siis, kui temal hooned sellel kohal asuwad. Sarnast kitsendust teha samal ajal, kus tahetakse popsideküsimust lahendada eriseadusega, ei ole mitte otstarbekohane ja tekitaks asjata meelekibedust. Sellepärast arwan mina, et Riigikogu liikmed teeksid kõige otstarbekohasemalt, kui nad praegu tehtud ettepanekud tagasi lükkaksid ja seda laiaulatuslikku küsimust lõpulikult siis lahendaksid, kui popsideeaduse eelnõu Riigikogusse tuleb. Panen ette § 1 sarnaselt vastu võtta, nagu ette kandsin.

Juhataja A. Jürman: § 1 kohta on rkl. Tamm'e poolt tehtud wariant-ettepanek. Rkl. Jõeäär'i poolt on täiendus rkl. Tamm'e ettepanekule.

Rkl. Tamm'e ettepanek on järgmine: „§ 1. Taluomanikud woiwad oma taludest wõrandada osasid, mis vähemad, kui Liwimaa 1860. a. talurahwaseaduse §§ 114. ja 223., Saaremaa 1865. a. talurahwa maakorralduse määruste §§ 21. ja 37. ja Eestimaa 1856. a. talurahwaseaduse §§ 58. ja 208. alammääradena ettenähtud osad, ja nimetatud seaduste ja määruste üldtähendatud paragrahwid kaotawad talude wõrandatawate osade alammäärade kohta oma maksuse.

Kui talu wõrandataw osa kogusuurus mitte üle 5 tiinu ei ulata ja nimetatud osa seaduslikul kasutajal, kes mitte teenistuse lepingu põhjal maad ei kasuta, seal oma eluhoone on, siis võib taluomanik seda osa ainult sellele wõrandada, kelle kasutamisel ja pidamisel see osa

käesolewa seaduse maksmahakkamise ajal tegelikult on.“

Wiimase osa kohta on rkl. Jõeäär'i poolt tehtud järgmine ettepanek: „Talu-maadel asuwate wäikekohapidajate kasutada olewate talumaade osade omandamise õigus on käesolewa seaduse alusel ainult tähendatud osade kasutajatel. Loo-buwad wäikekohapidajad oma õiguse tarwitamisest, wõib neid maid wõõran-dada kolmandatele isikutele.“

Ma kawatsen hääletada järgmiselt: Kõige esmalt panen hääletamisele rkl. Jõeäär'i parandus-ettepaneku rkl. Tamm'e poolt esitatud § 1. kohta ja siis tuleksid paralleel-hääletamisele rkl. Tamm'e ja üldkommisjoni poolt esitatud paragrah-wid. (Hüüded pahemalt poolt: Parandust ei saa sarnaselt hääletamisele panna.) Kas wai-eldakse hääletamise korra wastu. (J. Jans. stp.: Mina waidlen wastu.) Senni on sarnasel wiisil talitatud ja see wastab ka kodukorrale, kus öeldud, et kõik parandused tulewad enne ettepan-kuid hääletamisele.

Korra kohta on sõna rkl. Ander-kopp'il.

A. Anderkopp (töer.) kohalt: Aus-tatud Riigikogu liikmed! Mina panen ette käesolewa seaduseelnõu arutamine praegu katkestada ja seda wõtta järgmisel istungjärgul päewakorda. Käesolew sea-duseelnõu on sedawõrd tähtis, et seda praegu enam otsustada ei saa. Pealegi lähewad Riigikogu liigete arwamised sel-les küsimuses lahku ja otsuse tegemine nüüd oleks raske.

Juhataja A. Jürman: Rkl. An-derkopp, mina arwasin, et Teie wõtate sõna praeguse hääletamise wiisi kohta. Praegu on käsil seaduseelnõu paragrahwi hääletamine ja sellepärast ei saa Teie uut korra kohta käiawat ettepanekut arwesse wõtta, enne kui paragrahwi hääletamine läbi on.

Hääletamise korra kohta on sõna rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (stp.): Ma arwan, et wõiks minu ettepaneku paralleel-hääleta-misele panna, sest need kaks ettepanekut, nimelt härra Tamm'e ettepaneku wiimane lause ja minu ettepanek on paralleelsed ja üks neist wõib wastuwõetaw olla. Kuid on ka teine wõimalus, et minu ettepanek kui parandus ennem hääletamisele panna ja kui lükatakse härra Tamm'e ettepanek

ühes minu poolt esitatud ja wastuwõetud parandusega tagasi, siis on need mõlemad ettepanekud tagasi lükatud.

Juhataja A. Jürman: Härra Tiks, kas Teie soowite sõna korra kohta?

J. Tiks (stp.), kohalt: Ei tarwita.

Juhataja A. Jürman: Hääleta-mise korra kohta on sõna rkl. Tamm'el.

K. Tamm (põl.): Ma juhin tähel-panu selle peale, et need üksteisele risti wastu käiwad, nimelt teine osa ja minu ettepanek.

Juhataja A. Jürman: Asun hää-letamisele. (A. Anderkopp, töer.: Nüüd Teie alles asute hääleta-misele!) Kõigepealt tuleb hääletami-sele rkl. Jõeäär'i parandus-ettepanek rkl. Tamm'e poolt esitatud § 1. juurde. (Hää-letatakse.) Nähtawa enam-usage on ettepanek tagasi lü-katud.

Hääletamisele tulewad paralleel-ette-panekud: rkl. Tamm'e poolt esitatud § 1. ja üldkommisjoni poolt esitatud § 1. Kõi-gepealt panen hääletamisele rkl. Tamm'e poolt esitatud § 1. (Hääletatakse.) Nüüd tuleb hääletamisele üldkommisjoni poolt esitatud § 1. (Hääletatakse.) Üldkommisjoni ettepaneku poolt on 34 häält, rkl. Tamm'e ettepaneku poolt on 27 häält. Nii ei ole kumbki ettepanek saanud absoluutset enamust ja tulewad hääletamisele „poolt“ ja „wastu“. Esiteks tuleb hääletamisele üldkommisjoni poolt esitatud § 1. (Hääletatakse.) Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Tamm'e poolt esi-tatud § 1. (Hääletatakse.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised. Üldkommisjoni poolt esitatud § 1. on saanud poolt 35 häält, wastu 24 häält. Rkl. Tamm'e poolt esitatud § 1. on saanud poolt 25 häält, wastu 34 häält, seega on § 1. wastu wõetud üldkom-misjoni poolt esitatud kujul.

Aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa ena-musega §§ 2 ja 3.

§ 2. Lepingud eelmises (1) paragrah-wis tähendatud maatükkide wõõranda-mise kohta nende praegustele pidajatele, mis tehtud ja korroboreeritud kunni 1. jaanuarini 1927. a., on wabad tempelmak-sust, kinnistusmaksust, kantselei akti-maksust ja kinnistusosakonna kantselei-maksust.

§ 3. Paragrahw 1. tähendatud talumaa osa tegeliku pidamise ja kasutamise tõenduseks peawad pooled kinnistusosakonnale ette panema kohaliku wallawalituse sellekohase tunnistuse.

**35. Rahukohtunik-
kude kohtuallu-
wuse muutmise
seadus — II luge-
misel.**

Üldkommis-
joni aruandja **A.
Jõeäär** kannab
ette ja nähtawa
enamusega wõet-
akse wastu
seaduseelnõu pealkiri.

Rahukohtunikude kohtualluwuse muutmise seadus.

Aruandja **A. Jõeäär** (loeb):

I.

§ 1. Üksikute karistus- ja kohtupidamise seaduse määruste muutmise kohta käiwa seaduse („Riigi Teataja“ nr. 119/120 — 1920. a.) §§ 2 ja 6 tähendatud summa suurus kõrgendatakse sajatuhande marga peale, § 3 tähendatud summa suurus 150.000 marga peale ja § 4 tähendatud summa suurus kahesaja marga peale.

Kohtuminister R. Gabrel: Austatud Riigikogu liikmed! Wabariigi Walitsuse nimel waidlen mina üldkommisjoni kawatsuse wastu rahukohtunik-
kude kohtualluwust tsiwiilnõude asjus suurendada 150-tuhande marga peale, kuna Wabariigi Walitsuse poolt esitatud eelnõu nägi ette rahukohtunik-
kude kohtualluwust nõude asjus ainult 100-tuhande margani, mis täpselt wastab weneaegsele määrale, 500 rublale. Sellest määrast kõrgemale minna ei ole otstarbekohane, sellepärast et siis liig suur arw rahuko-
gude asju üle läheks rahukohtunik-
kude kätte. (Wahelhüüe A. Anderkopp'i, tõe., poolt.) Praegu on minul teada, et suurem osa asjadest rahukogu-
des on niisugused, mille nõudehind on 100—250 tuhat. Kui aga rahukohtunik-
kude kohtualluwust tõsta 150-tuhande margani, siis tuleksid kohtud nende koos-
seisude suhtes ümber korraldada ja see teeks suurt segadust. Igatahes on kindel, et rahukohtunik-
kude arwu tuleks suurendada ja rahukogude alaliste liigete arwu vähendada, kuid mitte niisugusel määral, et see kompenseeriks rahukohtu-
nikkude arwu suurendamise läbi tekkinud kulud, sest iga uue rahukohtuniku juurdewõtmisega suurenewad ka kulud mitte ainult tema palga wõrra, waid ka

kohturuumide ja kantselei ülewaltpidamise kulude wõrra. Sellepärast panen ette järgmise paranduse üldkommisjoni poolt esitatud § 1. kohta: § 1. kolmandas reas arwu „2“ järele sisse wõtta kirjamärk „,“ ja selle järele arw „3“ ning sama paragrahw neljandas reas wälja jätta sõnad: „§ 3. tähendatud summa suurus 150.000 marga peale“, kustutades nende sõnade eelseisew kirjamärk „,“. Ettepaneku mõte on see, et suurendatakse rahukohtu alluwus kunni 100.000, mitte 150.000 margani. Üldkommisjoni poolt esitatud redaktsioonil on weel see puudus, et kriminaalasjades tahetakse alluwust tõsta 100.000 margani ja tsiwiilasjades kunni 150.000 margani. See on ka teatawa ühtluse rikkumine.

Juhataja A. Jürman: Sõna on rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (stp.): Wäga lugupeetud rahwasaadikud. Härra kohtuministri seletuses wäärrib tähelpanu ja õigeks tunnustamist see asjaolu, et teatud wastolu on üldkommisjoni ettepanekus. Mis puutub kriminaalasjade alluwusesse, siis oli Wene ajal see alluwuse summa 300 rubla ja tsiwiilasjus — 500 rubla, nii et ka see wastolu oli Wene ajal olemas. Kuid kriminaalasjadest tekkinud tsiwiilnõudmised allusid kunni 500 rublani rahukohtule. Et seaduse ühtlust mitte rikkuda, panen ette § 1 järgmised muudatused ette wõtta: kolmandas reas kustutada „ja 6“, neljandas reas pärast § 3. juurde wõtta „ja 6“. Sellel korral õleks rahukohtule alluwate asjade määr kunni 150.000 margani.

J. Jans (stp.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina leian, et see seadus tuleks tagasi lükata. Ta on wõetud Riigikogu päewakorda, kui rutulise iseloomuga seadus, kuid mina leian, et temal rutulist iseloomu ei ole. Kohtud lähewad ka suwisele puhkusele ja selle seaduse edasilükkamine kohtute tegewuse peale iseäralikku mõju ei awalda. Mina leian, et see seadus küllalt läbi kaalutud ja teiste seadustega kooskõlla wiidud ei ole. Nagu täna teiste oma ametiwendadega läbi rääkides ilmsiks tuli, on weel üks seaduseelnõu olemas, kus suurendatakse rahukogude koosseisu alaliste liigete näol. Selles seaduses ettenähtud alluwuse muutmisega wiiakse umbes 30% rahukogu tsiwiilasjadest rahukohtunik-
kude kätte üle. Alaliste liigete arwu suurendamine vähendab omalt poolt rahuko-

gude tööd. Selle juures on täiesti selgitamata küsimus, kuidas rahukohtunikude arwuga jääb. Nende tööd suurendatakse, kuid arwu mitte. Rahukohtunikud on praegu oma töödega samuti koormatud, kui rahukogudki. Seadusnäeb küll ette, et rahukohtunikud enam sarnasel määral rahukogu istungitest osa ei wõta, kui senni, kuid see ei ole weel tagatiseks, et rahukohtute tööjõud oleks küllaldane selle töö äratemiseks, mis neile lisaks pannakse. Mina leian, et see seadus ei tuleks nii rutulises korras arutamisele wõtta, waid seda küsimust tuleks põhjalikumalt käsitada. Ka walitsuse seletuskirjas ei ole ära öeldud, et käesolewa seaduse wastuwõtmisega kohtute tegewuses sekeldusi ette ei tuleks, wõi et meie kohtute tegewus sellega paremale järjele seataks, kui ta senni oli. Meie wõib olla, satume wihma käest räästa alla. Minu arwates tuleks see seadus praegu tagasi lükata.

Juhataja **A. Jürman**: Sõna on korra kohta rkl. Tamm'el.

K. Tamm (põl.): Minul on niipalju öelda, et ka Riigikohus ei arwa, et selle seadusega nii kiire oleks. Koguni selle wastu on Riigikohtu esimees eile wõi täna rkl. Temant'i wastu soowi awaldanud, kas ei oleks wõimalik selle seaduse lugemist katkestada. Mina ühinen täiesti nende motiwidega, mis lugupeetud rkl. härra Jans ette tõi ja asun samale seisukohale, et selle seaduse lugemine kunni sügiseni katkestada ja et seda küsimust tuleks põhjalikult läbi kaaluda.

Juhataja **A. Jürman**: Riigikogu liigete Jans'i ja Tamm'e poolt on tehtud ühe ja samasisuline ettepanek: käesolewa seaduseelnõu arutamine katkestada ja tema arutamine jätta sügisese istungjärgu peale.

Kohtuminister **R. Gabrel**: Mina pean selle ettepaneku wastu waidlema. Walitsus on selle seaduseelnõu rutuliseks tunnistanud, ja minul ei ole teada, et Riigikohus teisele seisukohale oleks asunud. Minule ei ole sellest teatatud. Kui wast härra Riigikohtu esimees teist seisukohta on awaldanud, rääkides erawiisil mõne Riigikogu liikmega, siis ei tohiks see mõõduandew olla. (J. Tõnisson, rhw.: Kas Riigikohus on informeeritud sellest seadusest?) On küll. (J. Tõnisson, rhw.: Ja ei ole teistsugust

seisukohta awaldanud?) Ametlikult igatahes mitte. Minule ei ole ka erawiisil teada, et Riigikohus teisel seisukohal asuks. Minu arust on nii see seaduseelnõu kui ka teised temaga ühenduses olewad kiire iseloomuga, ja sellepärast paluksin mina neid edasi arutada.

Juhataja **A. Jürman**: Sõna on rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (stp.): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Mina peaksin tähendama ühe asjaolu peale, et niipea kui ilmuwad Riigikogusse seadused, mis käsitawad kohtute kättesaadawamaks tegemist rahwale, siis on mobiliseeritud nende wastu peajasjalikult adwokatuur. Wõib olla, et nende härrade südamemureks siis on rahwale hea ja korraliku õigusemõistmise kättesaamise eest hoolitsemine, kuid olgugi, et kõigeparemat usun, luban endal siiski selles kahtlust awaldada. Pean tähendama, et käesolew seaduseelnõu, ja järgmised, mis temast olenewad, äärmiselt kiire iseloomuga on ja tahawad sellele kisendawalt raskele seisukorrale, mis meil juba aastaid on walitsenud õiguse mõistmise juures, lõppu teha. Riigi eelarwe arutamise juures toodi näiteid, et kohtupalatis seisawad asjad 1½—2 aastat, enne kui neid järjekorras saab arutamisele määrata, sellepärast et kohtupalatile alluwad wäga wäikesed asjad. Kohtupalati algatusel on ka see seadus wälja töötatud, ja tema wõib olla osalt lahendaks küsimust. (Wahelhüüe: Koosseisu suurendati kahe kohtuniku wõrra.) Sellega, et koosseisu kahe liikme wõrra suurendati, ei saada weel midagi kätte, sest kui on pooleteise aasta asjad ees, siis kahe liikme juurdepanemine ei anna wõimalusi neid asju lahendada ka mitte kahe aasta jooksul, kuna uusi asju tuleb ühtelugu juurde. Sarnane asjaolu oleneb sellest, et praegu rahukohtuniku alluwus on äärmiselt wäikene — 50.000 marka, endised 500 kuldrubla on ümber arwatud ainult 100-kordselt — ja kui see ümberarwamise juures kahesajakordselt wõetakse, wastawalt kulla kursile, teeb see wälja 100.000 marka, olgugi et tegelik nõudmiste wäärtus Eesti markades suurem peaks olema, sest reaawäärtused on hinnas enam kui 200 korda tõusnud. Nõudmised tekiwad aga peajasjalikult warandustest. Sarnased wäikesed asjad taktawad suuresti rahukogude ja kohtu-

palati tööd. Meil on praegu asjade alluwus surutud isegi madalamale, kui seda määrab Wene ajal 1864. aastal maksmapandud seadus. Kuid Wene ajal suurendati rahukohtute alluwust kunni 1.000 kuldrublani 1912. aastal ja laiendati ka kinniswarade kohta; kahjuks ei pandud seda aga Balti maade kohta poliitilistel põhjustel maksma. Meil aga alluwad I astme rahukogudele kõik waidlused kinniswarade kohta summa suuruse peale waatamata ja peale selle kõik asjad, kus on suurem nõudehind kui 50.000 marka. Rahukohtu istungil näete, et sarnased wäikesed asjad kunni 100.000 margani teewad umbes 30% kõigist asjadest wälja. Nõudmised 100.000—200.000 margani teewad 50% wälja. Kõik need alluwad praegu esimese astme kohtule ja selle tõttu wiibiwad ka suuremad asjad. Kas teate, härrad rahwasaadikud, kui aastate wiisi protsess wenib, mis see nõudjale maksma läheb, meil maksetawate protsendimäärade juures.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Jõeäär, Teie kõneaeeg hakkab lõppema, ainult 3 minutit on weel järel.

A. Jõeäär (stp.): Ma pean tähendama, et sellest seisukohast on mööda pääsematu, et rahukohtunikude alluwust wõimalikult pea suurendatakse. Seda on soowitawaks tunnistanud Riigikohus, kohtupalat, sellega on ühinenud ka Warariigi Walitsus, ja ma arwan, et ei wõiks mingisuguste kuulduste peale, mida keegi kontroleerida ei saa, sarnast ettepanekut rajada, mis siin tehti, wõttes sellega inimestelt wõimaluse õigusemõistmise kiireks kättesaamiseks.

Juhataja A. Jürman: Kaks kõnelejat on rääkinud ettepaneku wastu, weel wõin sõna anda ettepaneku poolt.

J. Holberg (põl.): See küsimus, kas käesolewal kohtu alluwuse muutmise seaduseelnõul on kiire iseloom wõi mitte,

oli ka arutamisel wanematekogus, ja wanematekogu asus seisukohale, et praegu suwel, kus kohtute tegewus suuremalt osalt seisab ja kohtunikud puhkusel on, ei ole tähtis, et see seadus tingimata enne istungjärgu lõppu wastu wõetaks ja seadis need elnõud teise järjekorda, kiiruse mõttes, Riigikogu päewakorda wõtmi-seks.

J. Jans (stp.): Mina tahtsin rkl. härra Jõeäär'i seletuse kohta järgmist öelda. Kuna rkl. Jõeäär kohtupalati ja rahukohtu ummistamisest kõneleb, siis tema ei räägi rahukohtunikude tööde ummistamisest. Selle kohtupalati tööde kiirustamise arwel takistatakse rahukohtunikude tööd ja pannakse kohtunikud niisugusesse seisukorda, et nemad ei saa tarwiliku kiirusega asja otsustada.

Juhataja A. Jürman: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (stp.): Faktilise märkusena pean tähendama, et meil on praegu 54 rahukohtunikku ja igal rahukohtunikul tuleks umbes 6 asja kuus rohkem otsustada, nii et ummistusest ei maksaks juttu olla kui alluwust suurendatakse. Ühtlasi aga wabanewad rahukohtunikud osawõtmisest rahukogu istungitest, mille läbi nende töökord wähemalt kolm korda rohkem wäheneb, kui neile tööd juurde tuleb.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Tamm'e ja rkl. Jans'i poolt on ettepanek tehtud seaduseelnõu arutamiselts ära wõtta kunni sügisese istungjärguni. (Häälletatakse.) Ettepanek on saanud poolt häáli 26, wastu 18, seega wastu wõetud. Seega on see seaduseelnõu arutamiselts ära wõetud. (Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolek lõpetada. (Häälletatakse.) Nähtawana musedega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.20 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Jürman.**

Abiesimees **T. Kalbus.**

Sekretäär **J. Holberg.**

Abisekretäär **L. Raudkepp.**